

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет міжнародної економіки та менеджменту

Кафедра міжнародної економіки

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	051 «Економіка»

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

На тему: «Регулювання зовнішньої трудової міграції»

Здобувачки Кунах Анни Андріївни

Науковий керівник: к.е.н., доцент Ольшевська І.П

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації
здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри: д.е.н., професор Столярчук Я.М.

Київ 2025

Реферат

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 65 сторінок, 9 таблиць, 7 рисунків, список використаних джерел з 85 найменувань.

«Регулювання зовнішньої трудової міграції»

(назва кваліфікаційної бакалаврської роботи)

Об'єктом дослідження є трансформаційні зміни процесів регулювання зовнішньої трудової міграції.

Предметом дослідження є національні та міжнародні інституції регулювання процесів зовнішньої трудової міграції, в контексті їх ролі у контролі поточної ситуації та ефективності їх рішень.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи – комплексний аналіз процесів і закономірностей міжнародної трудової міграції, системи її регулювання в умовах глобалізації, реалізації цілей сталого розвитку, демографічної кризи, впливу російської воєнної агресії та зміни політичного балансу в світі, а також оцінка основних тенденцій, особливостей наслідків міграційних процесів в Україні та світі.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- Дослідити поняття міжнародна трудова міграція, її сутність та причини.
- Визначити глобальні тренди зовнішньої трудової міграції в контексті сталого розвитку.
- Розглянути моделі та методи регулювання міграційних процесів, проаналізувати їх ефективність.
- Визначити ключові особливості інструментів регулювання зовнішньої трудової міграції на різних рівнях
- Дослідити динаміку міграційних переміщень як основу формування міграційної політики
- Оцінити регуляторні механізми управління трудовою міграцією в контексті економічного зростання країн
- Проаналізувати вплив фундаментальних подій сучасності на систему регулювання міжнародних міграційних процесів

- Визначити стратегічні пріоритети інституційного забезпечення системи управління зовнішньої трудової міграції

Практичне значення отриманих результатів. На основі проведеного дослідження визначено ключові тенденції, виклики та ефективні механізми регулювання зовнішньої трудової міграції, з урахуванням сучасних глобальних трансформацій і досвіду міжнародних організацій.

Напрацьовані результати можуть слугувати аналітичною основою для розробки стратегічних підходів до удосконалення системи управління зовнішньою трудовою міграцією в Україні, формування регуляторних рішень на рівні державних органів влади, спрямованих на інтеграцію принципів сталого розвитку в міграційну політику, адаптації національного законодавства до стандартів ЄС у сфері міграції в контексті євроінтеграції та підвищення ефективності співпраці з міжнародними інституціями у сфері захисту прав трудових мігрантів та управління міграційними потоками.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи 2025.

Рік захисту роботи 2025.

Ключові слова: трудова міграція, мобільність населення, цілі Сталого розвитку, регуляторні механізми, національні та міжнародні інститути регулювання міграції, інструменти регулювання міграції, міграційні потоки, динаміка міграції, країни-реципієнти, країни-донори.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ	7
1.1. Глобальні тренди зовнішньої трудової міграції в контексті сталого розвитку	7
1.2. Моделі та методи регулювання міграційних процесів	18
1.3. Ключові особливості інструментів регулювання зовнішньої трудової міграції на різних рівнях	27
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ПОКАЗНИКІВ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ТА СИСТЕМИ ЇЇ РЕГУЛЮВАННЯ	33
2.1. Динаміка міграційних переміщень як основа формування міграційної політики	33
2.2. Регуляторні механізми управління трудовою міграцією в контексті економічного зростання країн	42
2.3. Стратегічні пріоритети й інституційне забезпечення системи управління зовнішньої трудової міграції	54
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
ДОДАТКИ	77

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена зростаючою інтенсивністю та складністю глобальних міграційних процесів, що є відображенням глибоких соціально-економічних трансформацій сучасного світу. Трудова міграція, яка охоплює понад 66% загального обсягу міжнародних мігрантів, становить домінуючу частку міграційного руху та безпосередньо впливає на ринок праці, демографічну ситуацію, макроекономічну стабільність і соціальну безпеку як країн-реципієнтів, так і країн-донорів робочої сили.

Інтернаціоналізація трудової міграції, активізована процесами глобалізації та лібералізації економічних зв'язків, потребує адекватної системи регулювання, здатної ефективно реагувати на виклики сучасності, зокрема на наслідки пандемії, демографічної кризи, зміни світового політичного клімату та повномасштабної військової агресії РФ проти України. У зв'язку з цим особливої ваги набуває аналіз інституційних основ регулювання зовнішньої трудової міграції на національному, регіональному та глобальному рівнях. Існуюча нормативно-правова база, що охоплює двосторонні та багатосторонні угоди, національні закони та міжнародні стандарти, потребує комплексної наукової оцінки з урахуванням новітніх викликів і змін у структурі міграційних потоків.

Необхідність моніторингу умов праці мігрантів, дотримання їх соціальних прав, забезпечення правового захисту, а також впровадження ефективних механізмів управління міграційними процесами обумовлює потребу в науковому осмисленні інструментів та напрямів регуляторної політики. У цьому контексті дослідження є важливим внеском у формування сучасної моделі управління трудовою міграцією та сприяє підвищенню ефективності державного та міжнародного реагування на глобальні міграційні виклики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про значну увагу дослідників до проблеми зовнішньої трудової міграції, її впливу на економіку, суспільство та політику держав. Значний внесок у розробку теоретичних засад міграційної політики зроблено такими зарубіжними науковцями, як Д. Стейл, В.

Кларк, К. Хансен, П. Мартін та В. Лопез. Роботи С. Кузнецової, О. Норовічук, О. Малиновської, І. Ольшевської та С. Лихолета досліджують особливості міграційних процесів в Україні та формування державної політики у цій сфері. Водночас низка важливих аспектів залишається недостатньо розробленою, зокрема питання ефективності існуючих механізмів регулювання зовнішньої трудової міграції в умовах війни, зміни політичного клімату та демографічної кризи. Саме цим аспектам і присвячено дану кваліфікаційну бакалаврську роботу.

Метою дослідження є комплексний аналіз процесів і закономірностей міжнародної трудової міграції, системи її регулювання в умовах глобалізації, реалізації цілей сталого розвитку, демографічної кризи, впливу російської воєнної агресії та зміни політичного балансу в світі, а також оцінка основних тенденцій, особливостей на наслідків міграційних процесів в Україні та світі.

Виходячи з мети дослідження, в роботі поставлені наступні конкретні **завдання**:

1. Дослідити поняття міжнародна трудова міграція, її сутність та причини.
2. Визначити глобальні тренди зовнішньої трудової міграції в контексті сталого розвитку.
3. Розглянути моделі та методи регулювання міграційних процесів, проаналізувати їх ефективність.
4. Визначити ключові особливості інструментів регулювання зовнішньої трудової міграції на різних рівнях.
5. Дослідити динаміку міграційних переміщень як основу формування міграційної політики.
6. Оцінити регуляторні механізми управління трудовою міграцією в контексті економічного зростання країн.
7. Проаналізувати вплив фундаментальних подій сучасності на систему регулювання міжнародних міграційних процесів.
8. Визначити стратегічні пріоритети інституційного забезпечення системи управління зовнішньої трудової міграції.

Об’єктом дослідження є трансформаційні зміни процесів регулювання зовнішньої трудової міграції.

Предметом дослідження є національні та міжнародні інституції регулювання процесів зовнішньої трудової міграції, в контексті їх ролі у контролі поточної ситуації та ефективності їх рішень.

Методи дослідження. У процесі дослідження регулювання зовнішньої трудової міграції було використано такі методи: аналізу (для виокремлення причин, наслідків та структурних елементів міграції – у підрозділах 1.1, 2.1 та 2.2); синтезу (для узагальнення результатів і формування цілісного бачення проблеми – у підрозділі 2.3); табличний і статистичний методи (для систематизації інструментів та методів регулювання міграції – у підрозділах 1.2 та 1.3); порівняння (для оцінки, зокрема, українських підходів у контексті міжнародного досвіду – у підрозділах 2.2 та 2.3).

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. На основі проведеного дослідження визначено ключові тенденції, виклики та ефективні механізми регулювання зовнішньої трудової міграції, з урахуванням сучасних глобальних трансформацій і досвіду міжнародних організацій.

Напрацьовані результати можуть слугувати аналітичною основою для розробки стратегічних підходів до удосконалення системи управління зовнішньою трудовою міграцією в Україні, формування регуляторних рішень на рівні державних органів влади, спрямованих на інтеграцію принципів сталого розвитку в міграційну політику, адаптації національного законодавства до стандартів ЄС у сфері міграції в контексті євроінтеграції та підвищення ефективності співпраці з міжнародними інституціями у сфері захисту прав трудових мігрантів та управління міграційними потоками.

Інформаційну базу дослідження склали документи, щорічні звіти та дослідження Міжнародної організації праці, Світового Банку, UN Women, Європейської комісії, Міжнародної організації з міграції, Європейської міграційної мережі, Українського центру економічних та політичних досліджень ім. О.

Разумкова, Агентства ООН у справах біженців, МОМ України, Організації економічного співробітництва та розвитку, а також Департаменту економічних і соціальних питань ООН.

Теоретичною та методологічною базою виступили праці українських та зарубіжних дослідників, Цілі сталого розвитку та їх кореляція з зовнішньою трудовою міграцією, а також знання, здобуті під час практики в операційному відділі управління міжнародними переказами АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК».

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновку, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

1.1. Глобальні тренди зовнішньої трудової міграції в контексті сталого розвитку

У сучасних умовах глобалізації та трансформації світового ринку праці зовнішня трудова міграція набуває дедалі більшого значення як фактор соціально-економічного розвитку країн походження та країн призначення мігрантів. Зростаюча мобільність населення, посилення демографічного тиску в країнах, що розвиваються, а також попит на робочу силу у розвинених економіках формують нову архітектуру міжнародної трудової мобільності. Аналіз глобальних трендів у цій сфері є необхідною передумовою для розуміння сучасних викликів і розробки ефективних механізмів регулювання міграційних процесів як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Досліджуючи глобальні тренди зовнішньої трудової міграції неможливо не згадати Цілі сталого розвитку. Міграція як складне соціально-економічне явище відіграє важливу роль у досягненні багатьох Цілей сталого розвитку, затверджених ООН у 2015 році в межах Порядку денного сталого розвитку до 2030 року. Хоча поняття міграції прямо згадується лише в кількох із 17 ЦСР, її вплив та взаємозв'язок простежується опосередковано в усіх напрямках сталого розвитку. Міграція може як сприяти досягненню цілей, так і бути наслідком їхнього недосягнення – зокрема у контексті бідності, конфліктів, нерівності, змін клімату чи порушення прав людини.

Людська мобільність впливає на всі сфери розвитку і сама зазнає впливу: наприклад, здорові та освічені мігранти і переміщені особи можуть легше брати участь у житті суспільства і робити свій внесок у нього, а мігранти з легальним статусом мають кращий доступ до гідної та безпечної роботи. Міграція – це

глобальне явище, що впливає на всі країни, і ефективне управління нею потребує глобального партнерства.

Ціль 1. Подолання бідності. Міграція може бути інструментом зменшення бідності для мігрантів та їхніх сімей. Завдяки грошовим переказам, вищим і/або диверсифікованим доходам та багатьом іншим механізмам міграція може позитивно впливати на фінанси домогосподарств через збільшення заощаджень, активів, інвестицій, страхування та доступ до фінансових послуг [1]. Однак, варто усвідомлювати, що міграція, як механізм боротьби з бідністю, несе за собою й негативні наслідки, такі як відтік мізків та залежність держави від іноземних коштів.

У понад 60 країнах грошові перекази становлять 3% або більше валового внутрішнього продукту (ВВП), а малі/нестабільні держави ще більше залежать від грошових переказів [2]. Це означає, що економіка цих держав повністю покладається на зовнішнє втручання, що, в свою чергу, робить їх найбільш вразливою категорією в часи світової рецесії. Тобто, хоч міграція і є дієвим інструментом боротьби з бідністю, її не можна назвати повноцінним рішенням.

Ціль 2. Подолання голоду, розвиток сільського господарства. Перша та друга Цілі сталого розвитку тісно пов'язані між собою в питаннях міграції. Здебільшого тому, що голод є наслідком бідності. Вплив голоду на міграцію є багатовимірним. Продовольча безпека може бути як бар'єром, так і рушійною силою міграції. Деякі дослідження показують, що домогосподарства, які не мають продовольчої безпеки, мають більшу ймовірність мігрувати порівняно з домогосподарствами, які мають продовольчу безпеку [3]. Аналогічно до вирішення питання бідності, міграція є лише тимчасовим та індивідуальним рішенням проблеми голоду. Це є ефективною стратегією боротьби на рівні індивіда, не держави.

Ціль 3. Міцне здоров'я і благополуччя. Взаємозв'язок між міграцією та ЦСР 3 є багатограним. Перш за все, варто зазначити, що країни-реципієнти заохочують до міграції спеціалістів з медичною освітою. Так, наприклад, серед 18 країн ОЕСР, для яких доступні дані з 2011 по 2016 роки, кількість лікарів, які народилися за

кордоном, зросла більш ніж на 20% (до 27% у 2016 році). Тенденція щодо медсестер є схожою: кількість медсестер, які народилися за кордоном, зросла на 20%, їх частка зросла на 1,5 відсоткових пункти до 16% [4]. Досягнення всезагального медичного охоплення неможливе без добре навченої робочої сили. Добре керована міграція медичних працівників відіграє ключову роль у розвитку загалом, а також у нарощуванні потенціалу систем охорони здоров'я не лише в країнах призначення, але й у країнах походження.

Мігранти також є найбільш вразливою категорією людей в питаннях здоров'я, що підкреслює недоліки нинішньої системи регуляції процесів зовнішньої трудової міграції. Багато компаній використовують нелегальних мігрантів, оминаючи законодавство щодо гідних умов праці та обов'язкової медичної страховки.

Ціль 4. Якісна освіта. Щодо четвертої цілі, можна з впевненістю стверджувати, що міграція та освіта, особливо вища, – дуже взаємопов'язані між собою. Загальний доступ до освіти є центральною опорою сталого розвитку, а зв'язок між міграцією та освітою чітко визнаний у Цілях сталого розвитку (Ціль 4.В, щодо сприяння мобільності студентів).

У 2022 році 1,66 мільйона студентів з-за кордону (з інших країн ЄС або з країн, що не входять до ЄС) навчалися на рівні вищої освіти по всьому ЄС. Як і у випадку з усіма студентами, не лише з-за кордону, найбільша частка цих студентів навчалася або на бакалавраті (43,8%), або на магістратурі (44,7%), тоді як 9,1% навчалися на докторантурі, а 2,4% проходили короткострокові вищі навчальні програми [5]. Це 11% від усієї кількості здобувачів вищої освіти в ЄС.

Значна частка іноземних студентів у системі вищої освіти ЄС (11%) підтверджує зростаюче значення освіти як мотиваційного чинника для міграції. Крім того, така мобільність сприяє міжкультурному обміну, трансферу знань, формуванню людського капіталу та забезпеченню більш рівного доступу до якісної освіти. У довгостроковій перспективі інтернаціоналізація освіти через академічну міграцію може стати потужним рушієм соціального й економічного розвитку як для країн-реципієнтів, так і для країн походження.

Ціль 5. Гендерна рівність. П'ята ціль сталого розвитку спрямована на досягнення гендерної рівності та розширення прав і можливостей усіх жінок і дівчат, але проблема статевої дискримінації є одним зі значних факторів утиску жінок-мігранток. Жінки все ще складають найбільшу частку виявлених жертв торгівлі людьми (близько 65% загалом, з яких 46% складають жінки та 19% – дівчата) [6]. Постійна відсутність безпечних та регулярних шляхів міграції та гендерно-орієнтованої міграційної політики має значні короткострокові та довгострокові наслідки. Це особливо стосується багатьох жінок-мігранток, які працюють у неформальній економіці, де обмежене або відсутнє забезпечення захисту праці наражає їх на високий ризик порушень трудових прав, сексуального та гендерно зумовленого насильства, расизму та ксенофобії.

Важлива роль гендерної нерівності залишається поза увагою в економічній літературі. Лише за деякими винятками гендерна нерівність розглядалася як рушійна сила жіночої міграції, з особливим акцентом на дискримінацію на робочому місці. Дослідження показують, що висококваліфіковані жінки більш схильні до міграції, ніж висококваліфіковані чоловіки або жінки з низькою та середньою кваліфікацією. Це можна пояснити вищою гендерною дискримінацією, з якою стикаються жінки, а також низьким рівнем професійної винагороди в рідній країні. Тому жінки отримують більше користі від міжнародної міграції, ніж чоловіки, незалежно від того, чи є їхній рівень кваліфікації достатньо високим, щоб задовольнити попит на робочі місця.

Незаробітна мотивація еміграції включає гендерну рівність на робочому місці. Погані умови праці в країнах походження можуть розглядатися як детермінанта еміграції. Тому, коли гендерна дискримінація на місцевому ринку праці зменшується, стимули для жінок до міграції також зменшуються. Вони показують, що вищий рівень дискримінації на робочому місці корелює з вищим рівнем жіночої еміграції та нижчим рівнем чоловічої еміграції, що свідчить про ефект заміщення між чоловіками та жінками в межах певної кількості мігрантів.

Ціль 6. Чиста вода та належні санітарні умови. Сьогодні у світі налічується понад 1 мільярд мігрантів, і дефіцит води пов'язаний з 10% зростання

світової міграції [7]. Трудові мігранти, які залишають регіони з меншою кількістю опадів та частими посухами, можуть мати нижчий рівень освіти та навичок, ніж інші трудові мігранти. Це значно впливає на їх конкурентоспроможність та означає нижчу заробітну плату/обмежений доступ до основних послуг у місці призначення. Для регулювання цих процесів важливо розробляти інтегровані політики, які враховують зв'язок між кліматичними змінами, водними ресурсами та міграційними потоками. Це може включати інвестування в адаптаційні стратегії у регіонах ризику, підтримку освіти та перепідготовки осіб, які змушені залишити свої домівки, а також розширення правового визнання екологічної міграції.

Ціль 7. Доступна та чиста енергія. Міграція може сприяти покращенню доступу до надійних, доступних сучасних енергетичних послуг завдяки вищим доходам мігрантів та надсиланню грошових переказів. Неформальний або неврегульований статус багатьох мігрантів є перешкодою для загального доступу до сучасних енергетичних послуг. Мігранти в неформальних поселеннях та переміщені особи часто стикаються з погіршенням доступу до сучасних енергетичних послуг [8]. Очевидною є кореляція між альтернативними джерелами енергії та ефективними методами регулювання міграційних процесів. Чим більше прав мають мігранти, тим активнішим є їх вплив на енергетику в країні-донорі.

Ціль 8. Гідна праця та економічне зростання. У ЦСР 8 йдеться про забезпечення трудових прав і протидію дискримінації на ринку праці. Посилена інтеграція суттєво покращить добробут мігрантів та біженців, а також їхніх дітей та сімей. Це, у свою чергу, принесе користь їхнім родинам та громадам, що залишилися, завдяки фінансовим переказам та передачі соціальних норм і практик. Більше того, успішна інтеграція посилить їхній економічний внесок у приймаючі громади, сприяючи більшій участі на ринку праці та зменшуючи залежність від соціальної підтримки.

Мігранти в країнах-реципієнтах постійно стикаються з дискримінацією та обмеженням трудових прав. Дослідження, проведені в низці західноєвропейських країн, показали, що щонайменше третина всіх оголошених вакансій була фактично закрита для кандидатів з етнічних меншин в результаті дискримінаційної практики

найму. Згідно зі звітом, «загальний рівень дискримінації до 35% не був рідкістю», що означає, що дослідники виявили, що щонайменше кожна третя заявка на роботу, подана кандидатами-мігрантами/етнічними меншинами, зіткнулася з дискримінацією [9].

Ціль 9. Промисловість, інновації та інфраструктура. Трудова міграція нерозривно пов'язана з промисловістю, інноваціями та інфраструктурою. Низький рівень індустріалізації, слабка інфраструктура та обмежений доступ до інноваційних технологій часто сприяють трудовій та вимушеній міграції з країн, що розвиваються. Відсутність стабільних економічних можливостей, логістичних зв'язків, енергетичних мереж та цифрових інструментів змушує людей залишати рідні регіони у пошуках кращих умов життя та праці.

Однак, міграція також є одним з рушійних факторів досягнення дев'ятої цілі. По-перше, трудові мігранти активно залучені до будівельної, транспортної та енергетичної галузей, що безпосередньо впливає на сучасну інфраструктуру. По-друге, мігранти можуть бути джерелом інновацій, як завдяки знанням, які вони отримують у країні перебування, так і завдяки міжнародним зв'язкам, які вони підтримують зі своїми країнами походження. У цьому контексті висококваліфіковані мігранти – експерти в галузі інформаційних технологій, інженерії та досліджень – відіграють особливу роль, оскільки вони здатні змінити технологічний ландшафт країн-реципієнтів, та зробити свій внесок у внутрішній розвиток.

Ціль 10. Скорочення нерівності. Міграція, як явище, підвладне регуляції, контролю та покращенню, безпосередньо виділена в завдання 10.7: сприяти впорядкованій, безпечній, законній і відповідальній міграції та мобільності людей, у тому числі за допомогою проведення спланованої і добре продуманої міграційної політики [11].

Те, що управління міграційними процесами віднесено до десятої цілі, означає, що світова громада визнає важливість даного процесу та його впливу на нерівність. Критично важливим є процес розробки та впровадження ефективної

міграційної політики, яка поважає права та свободи мігрантів, водночас чітко окреслюючи їх зобов'язання.

Для моніторингу виконання завдання 10.7 Цілей сталого розвитку визначено три глобальні індикатори. Перший – індикатор 10.7.1 – вимірює вартість найму працівника-мігранта як частку його річного доходу в країні призначення, що дозволяє оцінити фінансові бар'єри доступу до легальної трудової міграції. Другий – індикатор 10.7.2 – фіксує кількість країн, що впроваджують добре керовані міграційні політики, охоплюючи аспекти дотримання прав людини, трудових стандартів, міжнародної співпраці, управління міграційними потоками та доступу мігрантів до послуг. Третій – індикатор 10.7.3 – обліковує кількість людей, які померли або зникли безвісти під час міграції до міжнародного пункту призначення [12]. Ці індикатори відображають як економічну, так і інституційну складові міграційного процесу та є ключовими для оцінки прогресу у сфері безпечної, впорядкованої та відповідальної міграції.

Загальний прогрес у спостереженні за індикатором 10.7.1 Цілей сталого розвитку залишається повільним. Навіть у тих випадках, коли пілотні проєкти були переважно успішними (як, наприклад, у Гані) відсутність ресурсів для масштабування цих зусиль призводить до обмеженого обсягу статистичних даних. Дослідження Міжнародної організації праці показує, що найбільший поступ у вимірюванні плати за працевлаштування та супутніх витрат спостерігається в Азії, водночас зростає кількість африканських країн, які впроваджують пілотні дослідження. У країнах Америки, арабських державах, Європі та Центральній Азії лише деякі країни виявили зацікавленість у вимірюванні індикатора 10.7.1, однак на сьогодні жодних конкретних дій у цьому напрямі не зафіксовано [13].

Станом на листопад 2021 року дані щодо індикатора ЦСР 10.7.2 були доступні для 138 країн, що еквівалентно 70 відсоткам усіх країн світу [14]. Серед опитаних країн 84 відповідають, або повністю відповідають вимогам щодо забезпечення впорядкованої, безпечної, законної і відповідальної міграції й людської мобільності. Це демонструє зростання інституційної спроможності держав у сфері управління міграцією та реалізації прав людини. Разом із тим, те,

що значна частка країн не брала участь в вимірюванні показника, вказує на потребу у посиленні міжнародної співпраці, нарощуванні статистичного потенціалу та уніфікації підходів до міграційної політики в глобальному масштабі.

Щодо індикатора 10.7.3, рисунок 1.1 демонструє кількість загиблих та зниклих безвісти мігрантів у світі з 2014 по 2025 роки. Найвищі показники були зафіксовані у 2016 (8 288 осіб), 2023 (8 747 осіб) та 2024 (9 002 особи) роках, що свідчить про серйозні виклики в забезпеченні безпеки міграційних маршрутів. Така тенденція в останні роки свідчить про вагомі недоліки в нинішній системі регуляції міграції та ставить під питання успішність виконання вимог ЦСР 10.

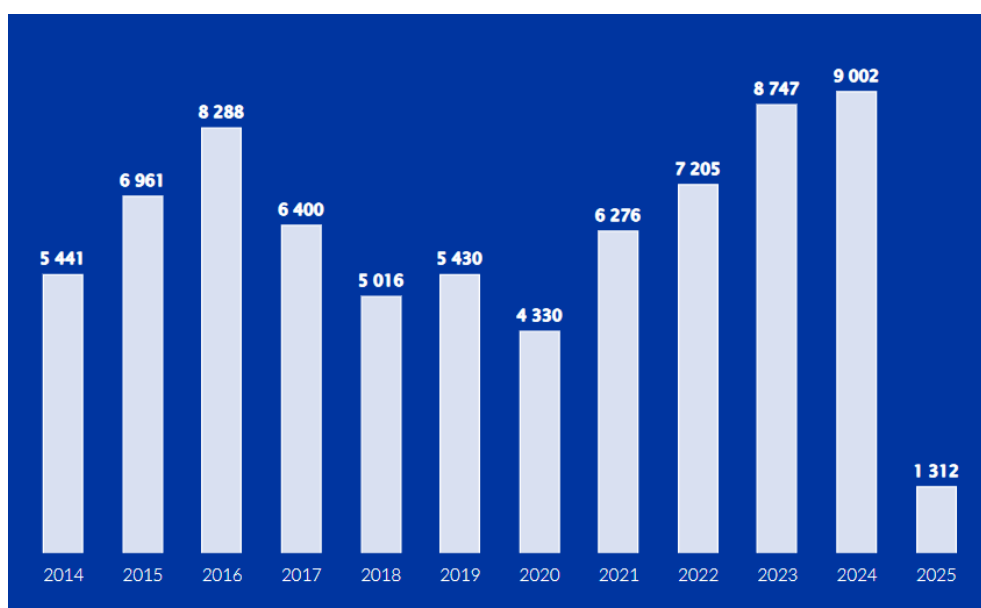

Рисунок 1.1 – Загиблі та зниклі безвісти мігранти за роками, 2025 [15]

Також нерозривно пов’язаним з міграцією є завдання 10.с: “До 2030 року скоротити операційні витрати, пов’язані з переведенням мігрантами грошових коштів, до менш ніж 3 відсотки від суми переказу і ліквідувати канали грошових переказів, у яких ці витрати перевищують 5 відсотків.” [11] Грошові перекази є ефективним, хоч і тимчасовим, методом боротьби з крайньою бідністю. Вони виявилися надзвичайно стійкими під час кризи COVID-19, але висока вартість переказів зменшує їхній вплив і може перешкоджати надсиланню коштів через офіційні канали.

Потоки грошових переказів до країн з низьким та середнім рівнем доходу зросли на 0,7 відсотка, досягнувши 656 мільярдів доларів США у 2023 році.

Грошові перекази продовжували бути основним джерелом зовнішнього фінансування для країн з низьким та середнім рівнем доходу протягом 2023 року, перевершуючи прямі іноземні інвестиції (ПІІ) та офіційну допомогу розвитку [16]. Така статистика підтверджує важливість грошових переказів та виконання цілі 10.с, а також показує позитивну динаміку розвитку.

Ціль 11. Сталий розвиток міст і громад. Міста часто перебувають на передовій інтеграції мігрантів і сприяють їхній соціальній та економічній інтеграції, відповідаючи за розробку та реалізацію міських програм і управління системами надання послуг. Зусилля з інтеграції міграції в міський розвиток відповідають Новому порядку денному для міст, глобальній програмі сталого управління містами, яка зобов'язує боротися з дискримінацією всіх мігрантів і визнає їхній значний культурний, соціальний та економічний внесок у розвиток міських територій.

Ціль 12. Відповідальне споживання та виробництво. Не можна з впевненістю стверджувати, що дана ціль має прямий зв'язок з мобільністю населення. Багато мігрантів вимушені покинути свої домівки через екологічні кризи, спричинені, в тому числі, безвідповідальним використанням ресурсів підприємствами інших держав.

Щодо трудової міграції, то розвиток ініціатив, спрямованих на відокремлення економічного зростання від викопного палива та видобувних галузей, а також перехід до «зеленої» економіки, стає дедалі більшим глобальним пріоритетом. У міру екологізації секторів і підприємств багато низько- і висококваліфікованих мігрантів, зайнятих у ресурсозалежних секторах (промисловість, сільське господарство, будівництво, утилізація відходів), потребуватимуть підвищення/перекваліфікації та соціального захисту.

Ціль 13. Пом'якшення наслідків зміни клімату. Звіт про світові катастрофи 2020 року прогнозує, що до 2050 року приблизно 200 мільйонів людей на рік можуть потребувати гуманітарної допомоги через складні наслідки кліматичних катастроф та соціально-економічний вплив зміни клімату [17]. МОМ, через програму «Гуманітарний розвиток – мирний взаємозв'язок», надає підтримку

людській мобільності, спричиненій зміною клімату, особливо в країнах, що стикаються з численними кризами [18]. Зміна клімату все частіше визнається однією з найбільших загроз для людства. Тому, поряд із необхідністю пошуку довгострокових комплексних рішень, вкрай важливо інвестувати в кліматично вразливі регіони, здійснюючи заходи, які запобігають конфліктам або переміщенню людей до того, як вони відбудуться. Широка операційна та програмна присутність МОМ у цих регіонах дає змогу організації застосовувати комплексний та інтегрований підхід до проблем людської мобільності та зміни клімату як у гуманітарному контексті, так і в контексті розвитку.

Ціль 14. Збереження морських ресурсів. Дана ціль має непрямий, але важливий зв'язок із міграцією, особливо у прибережних регіонах, малих острівних державах та країнах, де рибальство є головним джерелом зайнятості та продовольчої безпеки. Виснаження морських екосистем, забруднення океанів та надмірний вилов риби знижують можливості для існування місцевого населення, що змушує людей мігрувати в пошуках альтернативних засобів до існування.

Регулювання взаємозв'язку між міграцією та ЦСР14 реалізується через інтеграцію принципів «синьої економіки», підтримку сталого рибальства, розвиток альтернативних джерел доходу в прибережних спільнотах, а також захист прав і потреб мігрантів, які змушені залишити деградовані морські екосистеми.

Ціль 15. Захист та відновлення екосистем суші. Зв'язок між ЦСР15 та рештою цілей, пов'язаних з екологічним станом світу є очевидним. Погіршення стану природного середовища (деградація земель, знеліснення, втрата біорізноманіття та зміна клімату) часто виступає фактором, що змушує людей залишати свої домівки в пошуках кращих умов життя – це явище набуває форми екологічної міграції.

Як вже зазначалося вище, активну роль в регуляції екологічної міграції відіграє МОМ. Також Агентство ООН у справах біженців працює над покращенням розуміння прав на міжнародний захист, що виникають у людей, переміщених у зв'язку зі зміною клімату та стихійними лихами, а також над підвищенням технічної

спроможності державних установ та інших партнерів реагувати на заяви про надання притулку людей, переміщених у цих контекстах [19].

Ціль 16. Мир, справедливість та сильні інститути. ЦСР16 та міграція є нерозривними явищами, тісно взаємопов'язаними між собою. Бідність, корупція, слабкі інституції та збройні конфлікти провокують економічну стагнацію та хвилі міграції. Водночас, некерована міграція може впливати на мир і справедливість, посилюючи напруженість у використанні ресурсів, створюючи навантаження на соціальні служби і породжуючи побоювання приймаючих країн.

Багато мігрантів у всьому світі часто стикаються з різними формами дискримінації. У 2019 році 43% венесуельських мігрантів у Латинській Америці та Карибському басейні відчували дискримінацію через свою національність. У Швейцарії населення мігрантського походження зазнало принаймні одного випадку расової дискримінації у 2018 році, тоді як 10% не зазнали жодного [20].

Забезпечення прав людини мігрантів у країнах призначення (включаючи доступ до правосуддя, захист від дискримінації, катувань, торгівлі людьми та експлуатації) прямо корелює з цілями 16.2 (припинення насильства щодо дітей), 16.3 (забезпечення доступу до правосуддя) і 16.10 (захист основоположних свобод). Мігранти є вразливою групою, і побудова ефективної інституційної бази, яка забезпечує їх права, є частиною реалізації ЦСР 16.

У регуляторному аспекті міжнародні інструменти, як-от Глобальний договір про безпечну, впорядковану та регулярну міграцію, підкреслюють важливість захисту прав мігрантів і розвитку інституційної спроможності для досягнення інклюзивного врядування в міграційних процесах.

Ціль 17. Партнерство заради сталого розвитку. Кореляція між людською мобільністю та ЦСР17 є очевидною – країни-донори та країни-реципієнти мають тісно співпрацювати між собою для забезпечення всеосяжного, впорядкованого та безпечного процесу. Цей заклик перегукується з зазначеним вище «загальносупільним підходом» Глобального договору з міграції, який підкреслює, що ефективне управління міграцією вимагає партнерства з мігрантами та діаспорою [21]. Договір пропонує рамки для співпраці, що складаються з 23 цілей,

їх реалізації, а також подальших дій і перегляду. Кожна ціль містить зобов'язання, за якими слідує низка заходів, що розглядаються як відповідні політичні інструменти та найкращі практики.

До того ж, Ціль 17 закликає до вдосконалення міграційних даних і збільшення їхньої диверсифікації за міграційним статусом. Міцні партнерства підвищують спроможність подолати прогалини в кількості, точності, своєчасності, порівнянності та доступності міграційних даних. Так, наприклад, поглибивши співпрацю між державами, можна, нарешті, отримати дані індикатора 10.7.1, необхідного для виміру ефективності політики регуляції міграції.

Загалом, можна стверджувати, що міжнародна міграція є багатовимірним явищем, яке тісно пов'язане з досягненням Цілей сталого розвитку. Вона впливає як на країни походження, так і на країни призначення, створюючи як можливості, так і виклики для сталого розвитку. Забезпечення позитивного впливу міграції на досягнення ЦСР потребує цілісного підходу та комплексної розробки регуляторної стратегії.

1.2. Моделі та методи регулювання міграційних процесів

Нині досі існують різні підходи до обґрунтування причин існування міжнародної міграції. Теоретичний арсенал досліджень цього процесу є дуже повним й налічує сторіччя еволюції.

Так, наприклад, *неокласична економічна теорія* стверджує, що причини міграційної рухливості населення полягають у відмінностях в рівнях заробітної плати між країнами походження і призначення мігрантів. Її прихильники вірять, що міграція є інструментом, що нівелює цю нерівність, тому в літературі неокласична теорія отримала назву «просторово-економічного балансу» [22].

На макроекономічному рівні, цей підхід припускає, що основна маса трудової міграції рухається з країн, бідних на капітал та багатих на робочу силу, до країн, багатих на капітал та бідних на робочу силу, тоді як капітал рухається у зворотному напрямку, очікуючи на вищу віддачу від інвестицій, зроблених у

країнах, бідних на капітал. Відповідно, уряди можуть регулювати міграцію за допомогою політики на ринку праці.

На мікроекономічному рівні, теорія концентрується на індивідах та їх очікуваннях від заробітної плати. Рішення про міграцію приймаються індивідуально і впливають з відмінностей на ринках праці. Витрати на міграцію включають також соціальні та емоційні витрати. Уряди можуть впливати на імміграцію насамперед через політику, яка впливає на очікувані заробітки в країнах походження та призначення [23].

Теорія людського капіталу нагадує вищезазначений підхід, стверджуючи, що міжнародна трудова міграція кваліфікується як один з механізмів інвестицій в людський капітал за умов, якщо вигоди від міграції перевищують втрати від неї. Основною причиною трудової міграції вважається рішення індивідів, котрі залежать від витрат на переїзд, сприятливості умов проживання в країні імміграції, психологічних втрат, а також доступу до культури і суспільних благ більш високого рівня [24].

Нова економічна теорія трудової міграції базується на припущенні, що рішення мігрувати не завжди приймається лише самотійно окремими особами. До цього процесу часто залучаються інші члени сім'ї, домогосподарства або общини. Колективному рішення можуть передувати серйозні роздуми. Основним стимулом для міграції є не тільки підвищення доходу, але й диверсифікація ризиків. Міжнародна міграція може відбуватися паралельно зі зростанням місцевої зайнятості та виробництва. Вона не повинна припинятися, коли зникає різниця в оплаті праці.

Уряди можуть впливати на міграцію не лише через політику на ринку праці, але й через регуляторні вимоги на інших ринках (страхування, кредитування тощо). Більше того, урядова політика в країнах-донорах, спрямована на підвищення середнього доходу населення, може підвищити ймовірність міграції, якщо не бере до уваги бідніші домогосподарства.

Теорія глобальних систем полягає в тому, що ключовою причиною загальносвітових міграційних процесів є не стільки міжкраїнові відмінності в

оплаті праці найманих працівників, скільки глобальна асиметричність у рівнях їх соціально-економічного розвитку, що обумовлює країнову стратифікацію на ядро світового господарства, його напівпериферію та периферію.

Теорія дуального (сегментованого) ринку праці вважає причинами міжнародної міграції дію структурних факторів розвитку економіки, які спричиняють, відповідно сегментацію ринків в високорозвинутих країнах. За цією теорією, такі країни використовують мігрантів для вторинного сектору національного ринку, в той час як найкращі роботи займають їх громадяни.

Теорія притягування-відштовхування, в свою чергу, припускає, що людина зважується на міграцію в залежності від факторів, що існують та детермінуються в країнах вибуття, факторів, що існують в країні прибуття, а також від так званих “проміжних обставин” (дистанція, міграційна політика тощо) [25].

Існує ще *теорія «кумулятивної причинності»*, згідно з якою економічний розвиток характеризується причинною взаємодією різних економічних феноменів, що посилюють один одного. Вона зосереджує увагу на соціально-економічних та культурних змінах, що відбуваються як в країнах, що приймають, так і в країнах, що продукують мігрантів. Саме такі зміни впливають на міждержавне переселення населення.

У *теорії світ-системної концепції міграції* головним припущенням виступають значні зміни у масштабі й структурі глобальних ринків, які поділяють світ/країну на центр та периферію, що інтенсифікує урбанізацію, яка спричиняє зростаючий попит на послуги іммігрантів. Концептуальне положення цієї теорії – рух капіталу, а рух міграційних потоків залежить від використання капіталу на певних стадіях життєвого циклу інвестиційних проектів, які змінюють економічний ландшафт країн, між якими відбувається рух матеріальних і нематеріальних ресурсів [26].

Загалом, якщо підсумовувати основні положення усіх міграційних теорій, які представлені у науковій літературі, можна зробити висновок про те, що міграційні потоки формуються під впливом структурних змін як у світовій, так і в національних економіках. Вони не завжди пов'язані з географічними чинниками,

радше з розвитком чинників науково-технічного прогресу; інвестуванням інновацій та їх відтворенням; критичними структурними зсувами у характеристиках трудових ресурсів; урбанізацією та зміною клімату, що динамічно змінюють вимоги на міжнародному та локальних ринках праці, створюючи дефіцит ресурсів, економічні та соціальні проблеми.

Регулювання трудової міграції є ключовим інструментом міграційної політики, що дозволяє державам балансувати між потребами національного ринку праці, інтересами безпеки, соціальною інтеграцією мігрантів та міжнародними зобов'язаннями. У науковій літературі виокремлюють кілька основних моделей регуляції трудової міграції, кожна з яких відображає специфіку політичних, економічних та соціокультурних умов тієї чи іншої країни.

Однією з моделей, за допомогою якої умови праці та практики зайнятості вирішуються на державному рівні, є політика, орієнтована на макроекономічні умови, в яких вони виникають. В ній залучені торговельна та імміграційна політика, спрямовані на управління потоками капіталу, товарів і робочої сили через державні кордони. Зосереджуючись на цих політиках, макроекономічний підхід передбачає, що уряд діє насамперед на найвищих рівнях національної економіки. Замість того, щоб намагатися безпосередньо впливати на внутрішні умови ринку праці, він концентрується на створенні ідеальних економічних умов, за яких можуть бути досягнуті оптимальні переговори на конкурентному ринку праці [27].

У такій моделі держава мінімально втручається у договірні відносини між працівником і роботодавцем, включно з тими, що стосуються трудових мігрантів. У контексті міжнародної міграції така модель переважно орієнтована на економічну вигоду та розглядає мігрантів як гнучкий ресурс для заповнення дефіциту робочої сили.

Регулювання, спрямоване на макроекономічні умови, – не єдина модель формування умов праці та практики зайнятості. Інший підхід передбачає більш активне втручання уряду на проміжному рівні національної економіки, а саме – в інституційні відносини між працею та капіталом. Як і в макроекономічному підході, істотні умови зайнятості все ще вважаються продуктом приватних

договірних переговорів між економічними суб'єктами. Проте, замість того, щоб просто розглядати економічні умови, в яких відбуваються такі переговори, цей підхід передбачає набагато активнішу роль уряду в забезпеченні того, щоб сам процес переговорів був справедливим і збалансованим.

У такому контексті політика щодо трудових мігрантів може варіюватися: з одного боку, інституційні механізми дозволяють розширити правовий захист мігрантів і залучити їх до системи колективних гарантій, з іншого – певні профспілки можуть чинити опір повній інтеграції іноземних працівників для збереження переваг місцевої робочої сили.

Обидва підходи, про які йдеться вище, здебільшого покладаються на договірні переговори як засіб встановлення істотних умов зайнятості, хоча кожен з них намагається активізувати цей процес по-своєму. Але є модель, в якій політичні переговори та відомчі розрахунки замінюють приватні переговори як засіб, за допомогою якого встановлюються суттєві умови зайнятості. Це не лише передбачає участь уряду в регулюванні істотних умов праці, але й гарантування державою цих умов працівникам як індивідуальних прав. Таким чином, можна стверджувати, що цей підхід передбачає втручання держави на найнижчому рівні національної економіки.

Для трудових мігрантів ця модель є найбільш сприятливою, оскільки надає правовий захист незалежно від громадянства або національного походження. Вона створює умови для гідної праці, знижує ризики сегрегації на ринку праці й сприяє соціальній інтеграції.

Класифікація систем регулювання трудової міграції може базуватися не лише на адміністративних або економічних критеріях, а й на моделюванні трудових відносин у тій чи іншій країні. Такий підхід дозволяє глибше зрозуміти соціальний контекст і рівень захисту прав трудових мігрантів у конкретному державному середовищі. У цьому аспекті можна виділити такі моделі: скандинавську, континентальну, англо-саксонську та китайську.

Скандинавська модель ринку праці ґрунтується на припущенні, що роботодавці та працівники організовані в сильні асоціації та профспілки, які

представляють широкі інтереси членів у переговорах щодо колективних договорів. Передумовою моделі є підзвітність партнерів щодо укладених угод [28]. Для трудових мігрантів така модель створює відносно сприятливі умови – вони можуть користуватися захистом колективних договорів, брати участь у профспілковій діяльності та розраховувати на соціальні гарантії. Однак, висока інституційна вимогливість і потреба у значних державних ресурсах можуть ускладнювати вхід до ринку праці для новоприбулих мігрантів, особливо з низьким рівнем кваліфікації.

Континентальна модель (поширена в країнах центральної Європи) передбачає глибоку співпрацю між державою, роботодавцями та профспілками у вирішенні питань трудових відносин. Колективні договори укладаються на галузевому або національному рівні, а профспілки мають велику легітимність і часто об'єднані в єдину структуру. У контексті міграції ця модель передбачає високий рівень правового захисту, включно з доступом до соціального страхування та дотриманням мінімальних стандартів зайнятості. Проте варто враховувати, що жорсткі регуляторні вимоги ускладнюють мігрантам доступ до ринку праці.

Англосаксонська модель зайнятості характеризується високою гнучкістю, але низькою гарантією. Ця модель передбачає нижчий рівень витрат, ніж інші моделі. Її головною особливістю є соціальна допомога останньої інстанції. Субсидії здебільшого спрямовуються на працездатне населення та меншою – на пенсії. Доступ до субсидій в основному обумовлений працевлаштуванням [29].

Щодо захисту зайнятості, Велика Британія, наприклад, має найнижчі показники серед Європейського Союзу, що означає відсутність значного втручання держави в регулювання правил скорочення штатів та строкових контрактів. Таким чином, компанії швидко реагують на зміни ринку та легко адаптуються до будь-яких потрясінь, але деякі працівники можуть легше втратити роботу. Це негативно впливає на трудових мігрантів та ставить під питання їх легальне перебування в державі.

Китайська модель поєднує централізоване регулювання трудових відносин у державному секторі з мінімальним втручанням у приватний. Це спричиняє значну

нерівність у доступі до прав та гарантій [30]. Для трудових мігрантів така система означає низький рівень правового захисту, відсутність доступу до базових послуг і слабку інституційну інтеграцію.

Європейські методи регулювання міграційних процесів спрямовані на оптимізацію руху мігрантів та впорядкування розподілу людського капіталу між різними сферами суспільства. Міграційна політика ЄС характеризується високим ступенем лібералізації та адаптації до потреб населення. Детальний опис методів наданий у Таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Основні методи регулювання трудової міграції в країнах ЄС

№	Метод регулювання	Опис	Ціль
1.	Спрощення та адаптація адміністративно-правових процедур	Полегшення процедур оформлення дозволів та віз для кваліфікованих спеціалістів.	Вирішення проблеми нестачі фахівців на європейському ринку.
2.	Використання аналітичних і статистичних інструментів	Збір та аналіз даних про потреби ринку праці на національному та регіональному рівнях.	Прогнозування та формування політики. Оптимізація міграційної політики: стримування чи стимулювання залежно від потреб ринку праці.
3.	Стимулювання підприємництва серед мігрантів	Підтримка стартапів, доступ до ресурсів і ринку, залучення інвестицій, спрощення реєстрації бізнесу.	Економічна інтеграція мігрантів, розвиток малого і середнього бізнесу, створення робочих місць.
4.	Посилення контролю у сфері трудового законодавства	Інспекції праці, встановлення мінімальних вимог до зарплат у вразливих секторах, боротьба з нелегальною зайнятістю та міграцією.	Захист прав трудових мігрантів, запобігання соціальному демпінгу та експлуатації вразливих категорій населення.

5.	Розвиток циркулярної міграції через міждержавні угоди	Укладання угод з країнами-донорами для тимчасового залучення працівників із збереженням зв'язку з батьківщиною.	Створення керованих і взаємовигідних міграційних потоків, зміцнення міжнародного співробітництва у сфері трудової міграції.
----	---	---	---

Джерело: складено авторкою на основі [31]

Загалом, методи регулювання трудової міграції, що застосовуються в сучасних умовах, демонструють прагнення держав створити збалансовану та гнучку систему управління міграційними потоками. Вони спрямовані на поєднання економічних інтересів країн-реципієнтів з правами та потребами трудових мігрантів.

Моделі та методи регуляторної політики трудової міграції можна умовно поділити на стимулюючі та обмежувальні, залежно від політичних, соціальних та економічних цілей держави.

В таблиці 1.2 було здійснено детальний аналіз методів стимулювання та обмеження. Підсумовуючи, можна зазначити, що вибір моделі регулювання міжнародної трудової міграції залежить від цілей державної політики, особливостей національного ринку праці та соціально-економічних викликів.

Таблиця 1.2 – Методи стимулювання та обмеження зовнішньою трудовою міграцією

Стимулювання	
Метод	Ключові характеристики
Програми заохочення репатріації	Механізм надання інформаційно-консультативної допомоги громадянам країн-донорів, які повертаються за процедурою добровільного повернення, видворення або в порядку реадмісії, а також налагодження співробітництва з громадськими об'єднаннями щодо надання правової та іншої допомоги.
Адаптація студентів-мігрантів	Створення умов, за яких іноземні студенти після закінчення навчання зможуть продовжити період проживання в країні-реципієнті

Заохочення культурного розмаїття	Підвищення рівня співпраці із середовищем іммігрантів у процесі інтеграції, в тому числі шляхом створення консультативних/експертних рад за їх участю, залучення до розроблення законодавства, державних програм з питань інтеграції та імміграції тощо.
Зниження адміністративних бар'єрів для свободи пересування	Створення зручних систем: обліку населення; реєстрації місця проживання; видачі документів, що посвідчують особу, підтверджують громадянство чи спеціальний статус особи.
Використання системи видачі віз та можливості консульських установ для управління міграцією	Виявлення осіб, які можуть становити загрозу національній безпеці держави, потенційних нелегальних мігрантів; швидке/безперебійне опрацювання візових анкет. Підвищення ефективності роботи дипломатичних і консульських представництв в наданні інформації про міграційну ситуацію в державах походження.
Інтеграція біженців та осіб, які потребують додаткового захисту	Розробка індивідуальних програм пошуку тривалого інтеграційного рішення для біженців та осіб, які потребують додаткового захисту, надання робочих місць.
Обмеження	
Метод	Ключові характеристики
Жорсткий візовий контроль	Депортація нелегальних мігрантів, які не можуть довести, що вони перебували в країні більше двох років, квоти та обмеження для працівників певних спеціальностей або країн походження, посилення контролю на кордоні.
Зупинка обробки справ мігрантів та шукачів притулку	Тимчасова зупинка в'їзду усіх нелегальних мігрантів до держави, доручення співробітникам прикордонної служби повертати людей без надання їм розгляду щодо надання притулку.
Принцип «національного пріоритету»	Перевага громадянам держави у працевлаштуванні, обмеження доступу іноземців до ринку праці.

Обмеження доступу до соціальних послуг	Мінімізація соціальних гарантій для іноземців, обумовлення доступу працевлаштуванням.
Розширення повноважень Міграційної та митної правоохоронної служби та проведення рейдів	Скасування правила, яке забороняє імміграційні рейди в районах, що вважаються «чутливими», таких як школи, лікарні та церкви. Розширення програм, які дозволяють Митній службі делегувати свої обов'язки щодо імміграційного контролю державній та місцевій поліції.

Джерело: складено авторкою на основі [32], [33] та [34]

Стимулюючі моделі сприяють залученню необхідного людського капіталу, підтримці інноваційного розвитку та інтеграції мігрантів, тоді як обмежувальні — спрямовані на захист внутрішнього ринку праці та соціальної системи. Оптимальним підходом вважається гнучке поєднання обох типів моделей із фокусом на довгострокову вигоду як для мігрантів, так і для приймаючих країн, за умови дотримання принципів прав людини та міжнародних трудових стандартів.

1.3. Ключові особливості інструментів регулювання зовнішньої трудової міграції на різних рівнях

Імміграційна політика країн світу демонструє значну динаміку впродовж останніх десятиліть. Зміни у підходах до регулювання міжнародної трудової міграції свідчать про адаптацію держав до нових викликів — демографічного старіння, нестачі робочої сили, політичної нестабільності або зростання трудової мобільності. Відповідно до класифікації ООН, можна виокремити чотири основні інструменти імміграційної політики: стимулювання імміграції, збереження існуючого рівня, обмеження міграційних потоків, а також політика невтручання.

Аналіз даних з таблиці 1.3 свідчить про зростання частки країн, що віддають перевагу збереженню поточного рівня міграції. Обмеження, хоч і залишається відносно непопулярним рішенням, починає набувати валідності, особливо в країнах з актуальною проблемою нелегальної міграції. Частка країн, які активно стимулюють міграцію, залишається невисокою, проте вона помітно зросла з 2007

року. Стратегія невтручання втрачає свою актуальність в умовах повної глобалізації та безперервної мобільності населення. Отже, глобальні тренди свідчать про поступову лібералізацію підходів до міжнародної трудової міграції, хоч і з певною регіональною специфікою.

Таблиця 1.3 – Інструменти імміграційної політики країн світу протягом 2007-2024 років

Засоби міграційної політики	2007 рік	2016 рік	2024 рік
Стимулювати	Є найменш вживаним інструментом, вузька сфера використання	Обмежене застосування, зосередження на безпеці	Зростання в окремих країнах для заповнення дефіциту робочої сили
Зберегти	Застосовується абсолютною більшістю країн	Підтримка статус-кво в деяких країнах	Більшість країн прагнуть зберегти поточний рівень імміграції
Обмежити	Спостерігається деяке коливання в порівнянні з попередніми роками, посереднє застосування	Домінуючий підхід після міграційної кризи	Застосовується в країнах з високим політичним тиском щодо міграції
Не впливати	Втрачає валідність в порівнянні з альтернативами	Застосовується рідко	Зменшення кількості країн, що не мають чіткої міграційної політики

Джерело: складено авторкою на основі [24], [36] та [37]

Роль міжнародних інституцій у сфері міграції є складною і часто сприймається неправильно. Ця складність пов'язана з подвійною природою міграції як питання, що має як внутрішній, так і зовнішній характер. З одного боку, процеси міграції невблаганно пов'язані з визнанням центральної ролі територіального суверенітету і відповідного йому права держав контролювати і регулювати переміщення людей через свої кордони.

З іншого боку, переміщення людей через кордони є міжнародним за своєю суттю: воно передбачає тристоронні відносини між мігрантом, державою походження і державою, що приймає. Таким чином, міграція є питанням спільного інтересу, яким неможливо управляти на суто односторонній основі. Оскільки

міграція є спільною відповідальністю всіх держав, необхідний комплексний підхід для оптимізації загальних переваг міграції з одночасним подоланням ризиків і викликів, що постають перед окремими особами і громадами в країнах походження, транзиту і призначення.

Як результат, управління міжнародними міграційними процесами може бути як низхідним, так і висхідним. Наднаціональне управління надходить згори: уряди передають частину свого суверенітету вищому рівню влади, який «керує» їхніми діями.

Тобто наднаціональна влада встановлює правила, обмежує дії, контролює їх дотримання і застосовує санкції за порушення. Принцип субсидіарності (рішення повинні прийматися на найнижчому можливому рівні і на найвищому рівні, необхідному для того, щоб бути ефективними) може обмежувати сферу його дії, але в межах визнаних сфер своїх повноважень наднаціональна інституція має перевагу над національним суверенітетом.

Національні уряди вкрай неохоче передають офіційні повноваження з регулювання міграції глобальному наднаціональному органу або навіть обговорюють спільні принципи міжнародного співробітництва, що виходять за рамки (зазвичай) досить низького спільного знаменника на регіональному рівні (ЄС є винятком). Це небажання є парадоксальним, оскільки держави ніколи не мали повного суверенного контролю над міграцією, а в епоху глобалізації втратили більшу частину того невеликого контролю, який вони мали. Роботодавці, контрабандисти, міграційні мережі, агенти та окремі мігранти продовжують ігнорувати національну політику щодо в'їзду, виїзду та працевлаштування, а також тривалості та умов перебування.

Державне регулювання міжнародної трудової міграції – це загальне об'єднання форм і методів цілеспрямованого впливу на міграційний рух населення з метою його адаптації до потреб національної економіки, і в першу чергу до потреб розширеного відтворення великого капіталу.

Регулювання чисельності і якісного складу мігрантів – один з найважливіших інструментів державного регулювання міграції робочої сили. Для

цього потрібен показник імміграційної квоти, який щорічно розраховують і затверджують залежно від статево-вікової структури, рівня освіти, безробіття, наявності ринку житла та інших параметрів. Якісний склад працівників-мігрантів регулюють завдяки аналізу їх біографії, тобто перевірки наявних у них документів про освіту або професійну підготовку, досвід роботи за професією [38]. Основні державні інструменти управління міжнародною мобільністю наведені в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4 – Інструменти регулювання зовнішньої трудової міграції на державному рівні

Інструмент регулювання	Характеристика
Віковий ценз	Пошук іноземних робітників середнього або молодого віку. Обмеження припливу іммігрантів похилого віку, жінок з малолітніми дітьми та категорії громадян, які збільшують витрати на соціальну сферу.
Якісні вимоги до іноземної робочої сили	Встановлення жорстких вимог до рівня освіти і стажу роботи по спеціальностей.
Тимчасові обмеження	Закріплення термінів перебування іноземних робітників на території держави-реципієнта. Після закінчення цього терміну мігранти повинні залишити країну або одержати дозвіл на продовження свого перебування в країні.
Кількісне квотування	Визначення максимальної кількості іммігрантів, яка розраховується на основі показника імміграційної квоти.
Система санкцій	Діє щодо нелегальних мігрантів, роботодавців, що незаконно використовують іноземну робочу силу.

Джерело: складено авторкою на основі [24]

Країни походження мігрантів також намагаються контролювати процеси міжнародної трудової міграції, регулюючи обсяги еміграції та якісний склад. Ці країни намагаються захистити права емігрантів за кордоном за допомогою укладення двосторонніх угод з приймаючою стороною, укладення народних конвенцій, організації спеціальних установ та представництв, угод по трудовій міграції тощо.

Що стосується міжнародного рівня регулювання сучасних процесів трудової міграції, то провідну роль тут відіграють наднаціональні організації.

Захист трудових мігрантів протягом усього міграційного процесу є ключовою метою Міжнародної організації праці з моменту її заснування. Політика у сфері трудової міграції, що ґрунтується на міжнародній нормативній базі та підходах МОП, забезпечує ефективне сприяння урядів у захисті прав людини та трудових прав мігрантів. Ця база включає в себе комплексні інструменти з питань трудової міграції, що містяться в конвенціях, протоколах і рекомендаціях МОП, а також у конвенціях Організації Об'єднаних Націй (ООН). Конвенції, протоколи та рекомендації МОП застосовуються до всіх працівників незалежно від їхнього громадянства [39].

У 1990 р. ООН прийнятий акт, регулюючий трудову міграцію, Міжнародну Конвенцію про захист прав всіх трудящих-мігрантів і членів їх сімей. Країни-члени ОЕСР створили SOPEMI (Систему постійного спостереження за міграцією) з метою збору і аналізу статистики.

Міжнародна організація з міграції (МОМ) – це установа ООН, яка надає послуги та консультації з питань міграції урядам і мігрантам, зокрема внутрішньо переміщеним особам, біженцям і трудовим мігрантам.

МОМ розробляє та впроваджує інформаційно-аналітичні системи моніторингу переміщень, серед яких провідним є Displacement Tracking Matrix. Цей інструмент дозволяє здійснювати регулярний збір даних про кількість і характеристики переміщених осіб, їх потреби та вразливості [40]. Також організація сприяє впровадженню систем біометричної реєстрації, що забезпечують надійну ідентифікацію мігрантів та підвищують безпеку національних кордонів.

Дана організація також реалізує програми добровільного повернення та реінтеграції мігрантів, які перебувають у складних життєвих умовах за межами країни походження. Ці програми передбачають не лише організацію логістики повернення, але й надання соціальної, психологічної та економічної допомоги у процесі реінтеграції. Особлива увага приділяється захисту вразливих категорій

мігрантів, зокрема жертв торгівлі людьми, через реалізацію механізмів реабілітації та правової підтримки [41].

РОЗДІЛ 2.

ОЦІНКА ПОКАЗНИКІВ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ТА СИСТЕМИ ЇЇ РЕГУЛЮВАННЯ

2.1. Динаміка міграційних переміщень як основа формування міграційної політики

Згідно з офіційною статистикою Організації Об'єднаних Націй, у 2024 році кількість міжнародних мігрантів у світі становила 304 мільйони. Тобто, з 1990 року, коли, за оцінками, налічувалося 154 мільйони міжнародних мігрантів світі, цифра майже подвоїлася. Незважаючи на стрімке зростання абсолютної кількості міжнародних мігрантів протягом останніх десятиліть, їхня частка серед населення світу залишається невеликою: у 2024 році лише 3,7 відсотка людей у світі були міжнародними мігрантами, що лише незначно збільшилося з 2,9 відсотка 1990 року. [42]

Якщо, покладаючись на дані з таблиці 2.1, розглядати кількісну динаміку міжнародних міграційних процесів детальніше, можна простежити очевидну тенденцію до зростання впродовж останніх п'яти десятиліть. В період з 1970 до 1990 років десятирічний приріст кількісного показника мігрантів залишався в районі 20 мільйонів, після чого різко підскочив до 40 та більше. Це частково пов'язано з розпадом соціалістичного блоку, лібералізацією міграційної політики в ряді країн, а також поглибленням інтеграційних процесів, зокрема в ЄС.

Таблиця 2.1 – Кількісна динаміка міжнародних міграційних процесів 1970-2024 рр.

Рік	Кількість міжнародних мігрантів	Частка мігрантів у загальній чисельності населення світу (%)
1970	84 460 125	2,3
1975	90 368 010	2,2
1980	101 983 149	2,3

1985	113 206 691	2,3
1990	152 986 157	2,9
1995	161 289 976	2,8
2000	173 230 585	2,8
2005	191 446 828	2,9
2010	220 983 187	3,2
2015	247 958 644	3,4
2020	280 598 105	3,6
2024	304 000 000	3,7

Джерело: складено авторкою на основі [42] та [43]

Загалом, така динаміка міжнародних міграційних процесів певною мірою свідчить про посилення структурних дисбалансів на світовому ринку праці, нерівномірний економічний розвиток, загострення політичних конфліктів та кліматичних викликів. Однак, варто зазначити, що людська популяція зростає, тому збільшення абсолютних показників є логічним й цілком очікуваним явищем.

Водночас стабільно низька частка міжнародних мігрантів у загальній чисельності населення світу вказує на те, що, попри зростання масштабів, міграція залишається порівняно обмеженим явищем у глобальному демографічному контексті. Це підкреслює необхідність комплексного підходу до регулювання міграції, який враховує як її вплив на усі об'єкти процесу, так і глобальні соціально-економічні тенденції.

Серед загальної кількості мігрантів більше половини (66% світового населення міжнародних мігрантів працездатного віку) є трудовими мігрантами. За останніми наявними оцінками Міжнародної організації праці, у 2022 році у світі налічувалося 167,7 мільйона міжнародних трудових мігрантів, що становило 4,7% світової робочої сили. [44]

Переміщення населення за межі національних кордонів з метою працевлаштування є одним із провідних чинників міжнародної міграції, що обумовлюється як економічною нерівністю між країнами, так і потребою в пошуку кращих можливостей для зайнятості. Додатковими каталізаторами зростання

трудової міграції виступають глобальні економічні, політичні та екологічні кризи, а також демографічні трансформації – зокрема, процеси старіння населення у розвинених державах і демографічний вибух у країнах з низьким рівнем доходу.

У 2022 році понад дві третини всіх трудових мігрантів (114,7 мільйона працівників) були зосереджені в країнах з високим рівнем доходу. Приблизно 59% міжнародних трудових мігрантів перебували в трьох субрегіонах: 23,3% у Північній, Південній та Західній Європі; 22,6% у Північній Америці; і 13,5% в арабських державах [44]. На рисунку 2.1 видно, що найпопулярнішими країнами для міграції виступають США (52,38 мільйона), Німеччина (16,75 млн), Саудівська Аравія (13,68 млн) та Велика Британія (11,85 млн). Ці дані свідчать про чітку просторову концентрацію міжнародної трудової міграції в економічно розвинених регіонах світу, що мають високий попит на іноземну робочу силу. Цілком логічно, що основна частина трудових мігрантів осідає саме в країнах з високим рівнем доходу, що зумовлено кращими умовами праці, вищим рівнем заробітної плати, а також стабільнішою соціально-економічною ситуацією.

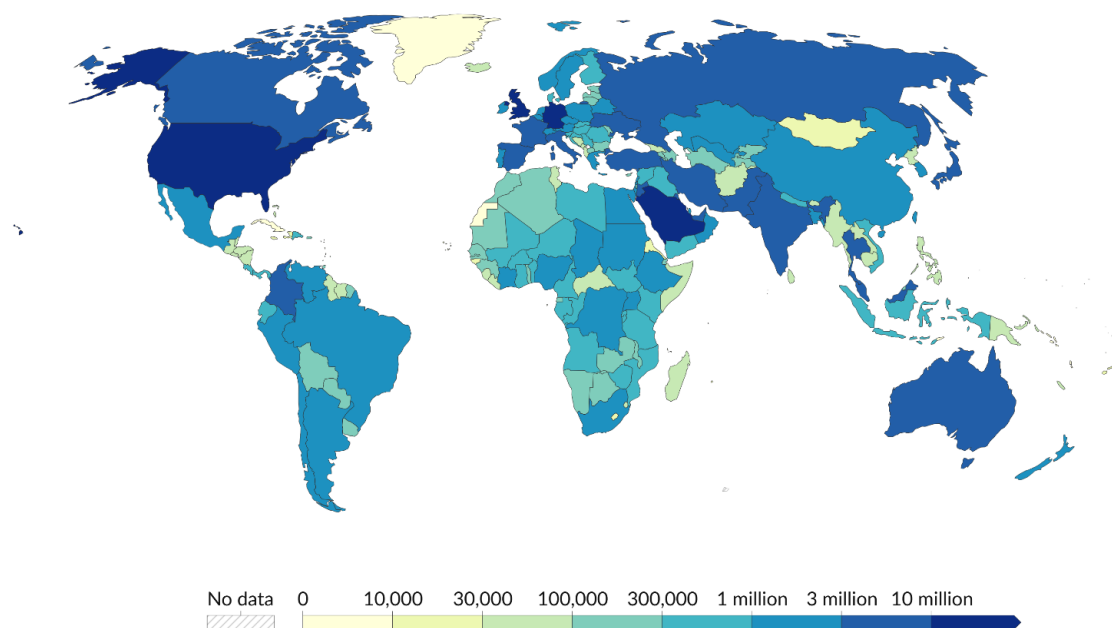

Рисунок 2.1 – Мапа просторової динаміки міжнародних міграційних процесів 2024 рік [45]

Зокрема, концентрація у таких субрегіонах, як Європа, Північна Америка та арабські держави, свідчить про їхню ключову роль у глобальній системі прийому

трудоми мігрантів. Варто зазначити, що з плином часу значимість трьох основних регіонів не зменшується, отже, панує стала динаміка економічної нерівності між країнами-донорами та країнами-реципієнтами.

Щодо країн походження мігрантів, на 2020 рік, Індія, де за кордоном проживало майже 18 мільйонів людей, мала найбільшу кількість емігрантів у світі. Мексика була другою за величиною країною походження з приблизно 11 мільйонами мігрантів, за нею слідували РФ та Китай (близько 10,8 млн. і 10 млн. відповідно). П'ятою за величиною країною походження була Сирійська Арабська Республіка, де за кордоном проживало понад 8 мільйонів осіб. Україна, як можна побачити на рисунку 2.2, займала 8 місце в рейтингу.

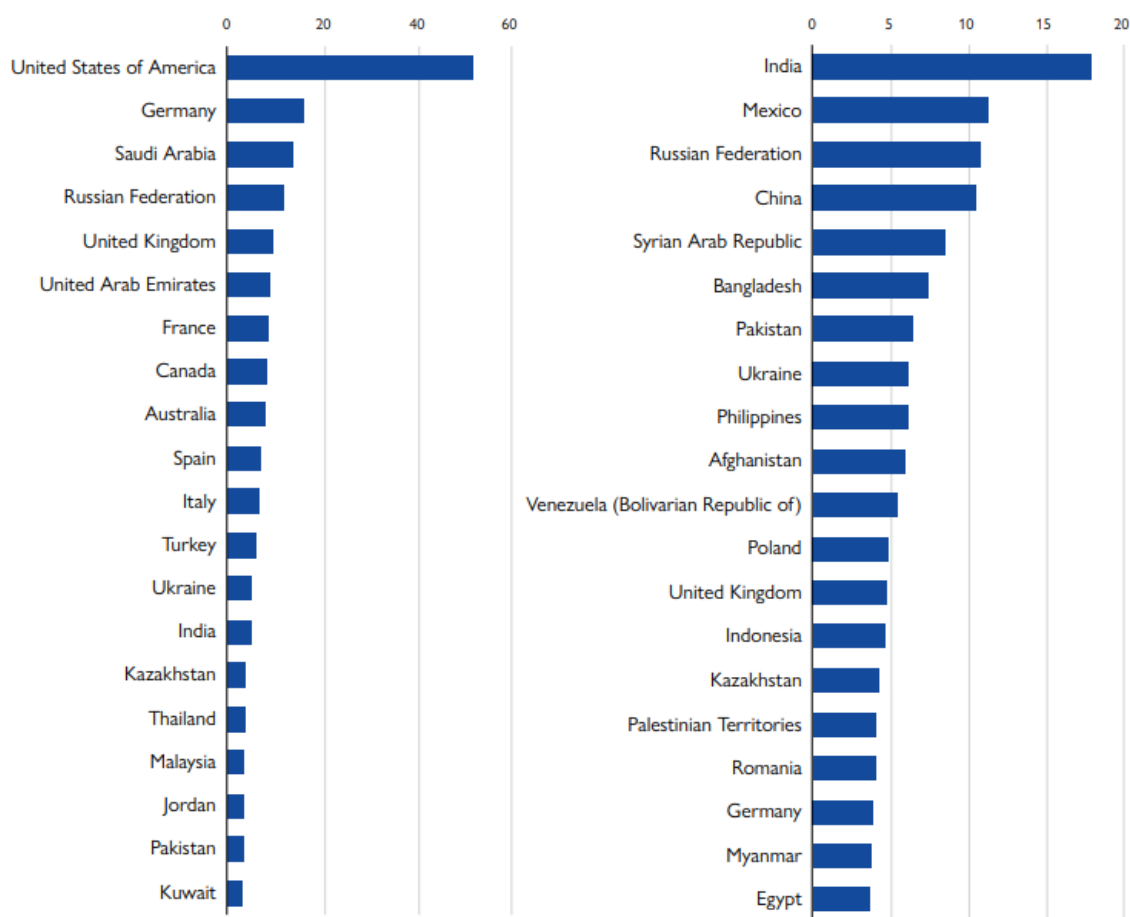

Рисунок 2.2 – 20 головних країн-реципієнтів (ліворуч) та країн-донорів (праворуч) міжнародних мігрантів у 2020 році (мільйони) [46]

У 2024 році майже половина (45%) усіх міжнародних мігрантів у світі проживали в регіоні свого походження. На Європу припадала найбільша частка внутрішньорегіональної міграції: 74% усіх мігрантів, народжених в Європі,

проживали в іншій європейській країні або регіоні. Аналогічно, 73% міжнародних мігрантів з Океанії проживали в межах регіону, а 64% усіх мігрантів, народжених в Африці на південь від Сахари, у 2024 році проживали в іншій країні або районі регіону. На противагу цьому, в Центральній і Південній Азії найбільша частка (75%) діаспори проживала за межами регіону. Серед інших регіонів, де значна частина транснаціонального населення проживала за межами регіону походження, були Латинська Америка і Карибський басейн (71%) та Північна Америка (73%). [42]

Рівень внутрішньорегіональної міграції, зафіксований у 2024 році, свідчить про неоднорідність просторових моделей міграційної мобільності. Ключовим чинником у прийнятті рішень щодо переміщення для значної частини міжнародних мігрантів залишаються регіональна близькість, спільність мовно-культурного середовища, економічна інтеграція та історично сформовані міждержавні зв'язки.

Громадяни Європи, Океанії та Південної Африки покладаються в своєму виборі на ефективне функціонування регіональних механізмів мобільності, наприклад, відкриті кордони у межах Європейського Союзу та інтеграційні блоки у Африці (ECOWAS, SADC тощо). Також феномен може бути спричиненим обмеженими можливостями мігрантів, їх фінансовим становищем та недостатніми трудовими компетенціями.

У випадку Південної Азії, де мігранти надають перевагу іншим регіонам, міграційні потоки спрямовані переважно до країн Перської затоки, де існує сталий попит на іноземну робочу силу. Аналогічно, вихідці з Латинської Америки здебільшого мігрують до США або Канади, що пояснюється історично сформованими потоками та економічною асиметрією між регіонами.

На рисунку 2.3 представлено основні міжнародні міграційні коридори у 2024 році – тобто наймасовіші напрями переміщення мігрантів між країнами походження та призначення. Горизонтальні стовпчики відображають кількість мігрантів у мільйонах осіб. Очолює рейтинг міграційних потоків напрямок Мексика – США, який залишається найбільшим у світі з показником понад 11 мільйонів осіб. Значні потоки також фіксуються з Сирії до Туреччини, України до

рф (та навпаки), Індії до Об'єднаних Арабських Еміратів і США, а також з Афганістану до Ірану.

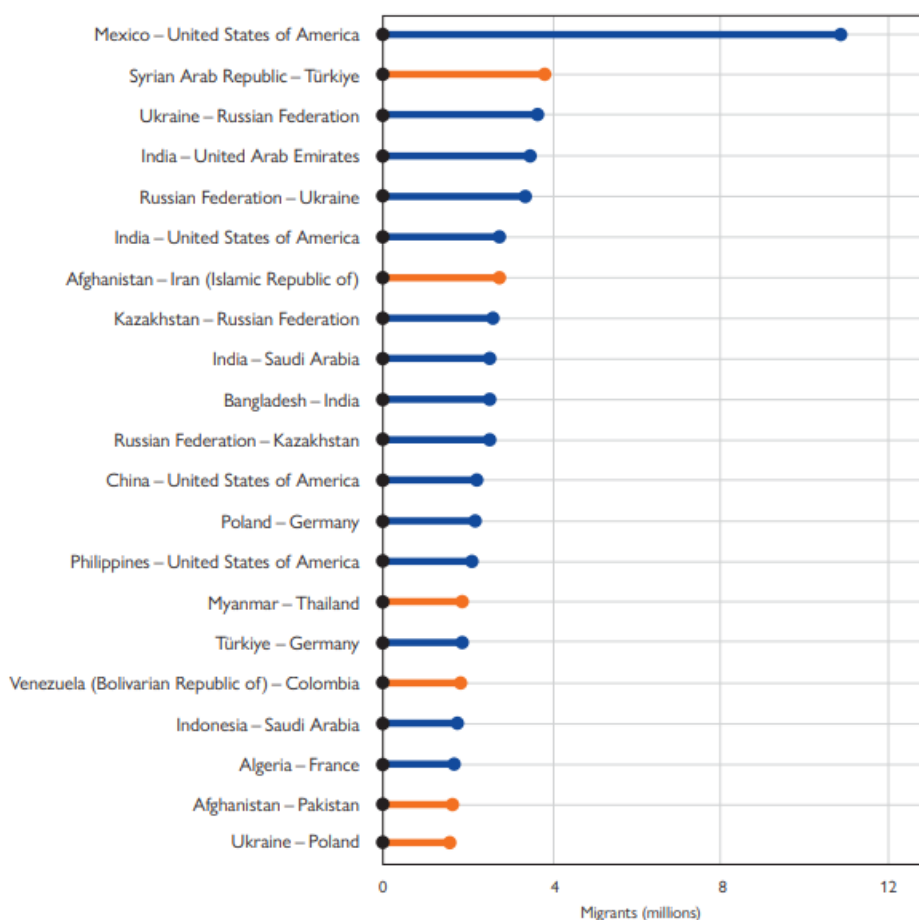

Рисунок 2.3 – Основні міжнародні міграційні коридори між країнами, 2024 рік [43]

Особливістю багатьох із наведених міграційних коридорів є географічна близькість країн, що обумовлює інтенсивність переміщень. Так, у випадках Сирії, Афганістану чи України, міграція здебільшого зумовлена конфліктами, нестабільністю або гуманітарними причинами. Натомість потоки з Індії, Китаю, Філіппін та інших країн Азії до США, ОАЕ, Саудівської Аравії та Європи мають переважно трудовий характер і зумовлені економічною мотивацією.

Дивовижно, що попри відверту воєнну агресію, міграційний коридор між Україною та рф посідає третє місце в рейтингу. Можна припустити, що переміщення з України відбуваються нелегально та примусово, покладаючись на багаточисленні задокументовані інциденти депортації нашого населення на

територію держави-терориста. Міграція громадян рф, однак, спричинена економічними потребами та спробами оминути багаточисленні санкції.

Дані Організації економічного співробітництва та розвитку демонструють, що близько третини країн ОЕСР пережили рекордні рівні імміграції у 2023 році, включаючи Канаду, Францію, Японію, Швейцарію та Велику Британію. Ще третина зафіксувала падіння припливу мігрантів, включаючи Данію, Естонію, Ізраїль, Італію, Литву, Нову Зеландію та Естонію. [37] Різностямованість динаміки імміграційних потоків до країн-членів ОЕСР у 2023 році пояснюється поєднанням економічних, демографічних та політичних чинників. Зокрема, рекордне зростання імміграції у таких країнах, як Канада, Франція, Японія, Швейцарія та Велика Британія, було зумовлене активною державною політикою залучення трудових ресурсів, дефіцитом робочої сили, пом'якшенням міграційних процедур та старінням населення. Натомість скорочення припливу мігрантів до Данії, Італії, Литви, Ізраїлю та низки інших країн відображає посилення імміграційного контролю, економічну нестабільність або зменшення привабливості цих держав у порівнянні з альтернативними напрямками міграції.

Після безпрецедентного збільшення у 2022 році тимчасова трудова міграція до країн ОЕСР продовжила зростати. У країнах ОЕСР (за винятком Польщі) було видано понад 2,4 мільйона дозволів на працевлаштування, що на 16% більше, ніж у попередньому році (на 28% більше, ніж до COVID-19). Це свідчить про поступове відновлення світової економіки до допандемійного рівня. У Польщі ж, за винятком декларацій про «доручення роботи» для українців, загальна кількість нових дозволів на роботу (включаючи продовження) у 2023 році зменшилася на 39%, до 835 000. Очевидно, країна переживає кризу через надлишкову кількість мігрантів, спровоковану російською воєнною агресією.

Щодо вікової динаміки міграційних процесів, дорослі у віці 25-55 років становили 75,9% усіх трудящих-мігрантів у 2022 році. Приблизно 9,2% всіх трудових мігрантів у 2022 році були у віці від 15 до 24 років, 12,5% - у віці 55-64 років, а частка літніх працівників (у віці 65 років і старше) серед трудящих-мігрантів становила 3,4%. [47] Наведені дані свідчать про те, що міжнародна

трудова міграція має чітко виражений працездатний характер. Міграційна робоча сила концентрується у найбільш продуктивному віковому сегменті, що має важливе значення для приймаючих країн у контексті демографічного старіння.

Загальновідомим фактом є зацікавленість розвинутих економік в висококваліфікованих кадрах. Зі статистики, зображеної на рисунку 2.4, можна зробити висновок, що саме сектор послуг є домінуючою сферою залучення іноземних спеціалістів. Найбільша частка мігрантів – як чоловіків, так і жінок – зосереджена тут: 60,8% серед чоловіків і 80,7% серед жінок. Це свідчить про ключову роль сектору у забезпеченні зайнятості, особливо для жінок-мігранток.

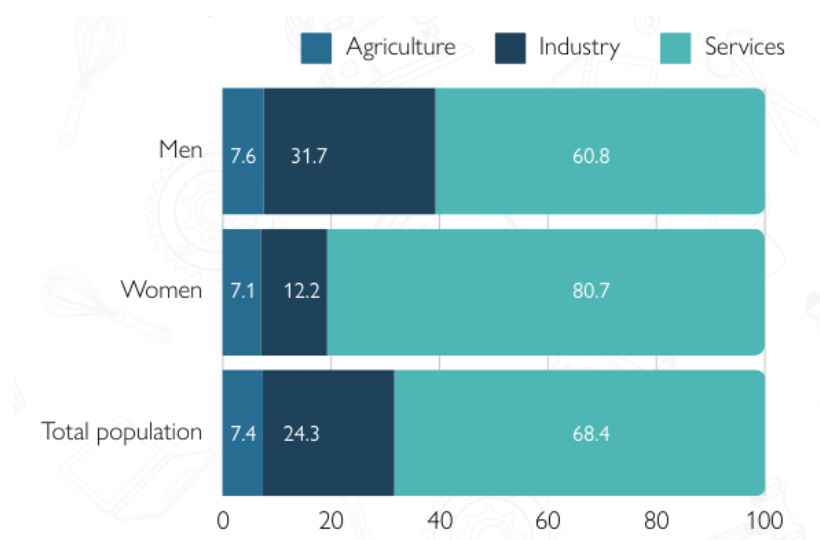

Рисунок 2.4 – Глобальні трудові мігранти за секторами та гендером, 2022 рік [48]

Натомість у промисловості працює 31,7% чоловіків і лише 12,2% жінок, що демонструє значну гендерну диспропорцію. Сільське господарство залишається найменш привабливим сектором як для чоловіків, так і для жінок (7,6% і 7,1% відповідно). Це вказує на його низьку привабливість через сезонність, низький рівень заробітної плати та часто – важкі умови праці.

Якщо детальніше розглядати становище України в міжнародній системі міграційних процесів, за три роки повномасштабної війни близько 3 мільйонів українців не повернулися додому. Це майже стільки ж, скільки за 11 років до війни (з 2011 по 2021 рік), коли різниця між тими, хто виїхав, і тими, хто повернувся, становила 3,3 мільйона осіб. [49] За оцінками, 6 483 500 українців наразі

переміщені за кордон. Найчастіше країну залишають молоді люди, особливо жінки з дітьми: за оцінками, понад 30% українських біженців у Європі – це люди віком до 18 років, а 52% – віком від 18 до 59 років. [50] В контексті трудової міграції, це означає, що більшість українських біженців має можливість працевлаштування.

В країнах Європи нині перебуває близько 4.5 млн українців. Серед них, згідно з даними таблиці 2.2, найбільшу частку (більше половини) прийнятих біженців мають країни-сусіди.

Таблиця 2.2 – Країни, що беруть участь в програмі Тимчасового захисту українців, 2023 рік

Країна	Українці, що скористалися програмою Тимчасового Захисту	Біженці з України, zareestrovani v kraïni
Польща	1 583 563	1 583 563
Чехія	504 107	504 352
Словаччина	114 628	114 628
Молдова	-	107 645
Румунія	129 438	99 027
Литва	76 540	76 540
Естонія	44 739	69 616
Болгарія	156 693	49 185
Угорщина	35 030	35 030
Латвія	47 080	32 380
Усього	2 691 818	2 671 966

Джерело: складено авторкою на основі [51] та [52]

На тлі потужної громадської підтримки європейські країни вітали українських мігрантів, надаючи їм статус тимчасового захисту з правом на роботу в ЄС, доступ до послуг охорони здоров'я та освіти, а також інші соціальні пільги. Однак із зростанням кількості мігрантів і затягуванням війни почали з'являтися ознаки «втоми» від міграції. Про це свідчить низка соціологічних опитувань у різних країнах. Хоча загалом громадська підтримка України залишається незмінною, опитування виявили зростаюче занепокоєння зростанням вартості

життя, обмеженістю ринку житла, спроможністю освіти та інших соціальних послуг, а також достатністю фінансових ресурсів [53].

Приплив робочої сили та витрати українських мігрантів за кордоном є позитивними чинниками для економік країн перебування, хоча такий бум біженців створює низку викликів, зокрема для державних фінансів. Прогнозують, що чистий фінансовий ефект для Європи в довгостроковому періоді буде додатним, оскільки українці активно інтегруються в європейський ринок праці і платять податки.

Встановлено, що Польща, Велика Британія та Швеція є лідерами серед європейських країн за рівнем працевлаштування українських біженців. Зокрема, Польща демонструє найвищі показники трудової інтеграції, адже 65% працездатних українських біженців у цій країні вже знайшли роботу, сприяє соціальній інтеграції в новому середовищі [54].

На другому місці за рівнем працевлаштування опинилася Велика Британія з показником 61%, тоді як Швеція посіла третє місце із 56%. Позитивну динаміку трудової інтеграції демонструють також Литва, Чехія, Данія, Нідерланди та Естонія [55]. Можна припустити, що такі показники успіху спричинені більш суворими умовами прийняття біженців та меншими соціальними виплатами, адже країни з найнижчими показниками, такі як Німеччина, Швейцарія та Ірландія, мають дуже лояльну систему підтримки в межах статуту.

2.2. Регуляторні механізми управління трудовою міграцією в контексті економічного зростання країн

Однією з найбільших проблем сучасних міграційних процесів є нелегальна міграція, яка створює негативну кореляцію з явищем в цілому. Так, наприклад, в США, в країні, де така негативна тенденція є найпоширенішою, кількість нелегальних іммігрантів у складі робочої сили зросла з 7,4 мільйона у 2019 році до 8,3 мільйона у 2022 році. [56] Це 4,8% від усієї робочої сили США.

В 2025, за другої каденції Дональда Трампа, основним механізмом боротьби з нелегальною міграцією році для уряду США стала масова депортація. Менш ніж

за місяць від інавгурації Трампа, імміграційні органи заарештували понад 8 200 осіб і видали понад 6 500 запитів на затримання [57].

Однак, варто враховувати, що вартість одноразової операції з масової депортації, спрямованої на усіх нелегальних мігрантів в США, становить щонайменше 315 мільярдів доларів США [58]. Ця цифра є дуже консервативною оцінкою, бо не враховує витрати на підтримання механізму або незліченні додаткові витрати, необхідні для набуття інституційної спроможності вивезти понад 8 мільйонів людей за короткий проміжок часу. Така стратегія є завідомо програшною як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі, та відверто загрожує економічній стабільності країни.

У 2023 році було виявлено близько 1,3 мільйона негромадян ЄС, які нелегально перебували на території ЄС. Це на 13% більше, ніж у 2022 році. Серед країн ЄС найбільша кількість нелегалів була виявлена в Німеччині (264 000 або 21% від загальної кількості в ЄС), Італії (195 000 або 15%) та Угорщині (160 000 або 13%). [59]

Нові дані, однак, свідчать про значне зниження (на 38%) кількості нелегальних перетинів кордону ЄС у 2024 році, найнижчий рівень з 2021 року, коли на міграцію все ще впливала пандемія COVID. Незважаючи на постійний міграційний тиск, посилена співпраця ЄС і партнерів у боротьбі з контрабандними мережами дозволила значно зменшити кількість перетинів зовнішніх кордонів Європи: минулого року було зафіксовано трохи більше 239 000 виявлених порушень.

Зменшення загальної кількості було спричинене, головним чином, різким падінням кількості прибуття центрально-середземноморським маршрутом (на 59%) і західно-балканським маршрутом (на 78%). [60] Це можна пояснити комплексом жорстких заходів прикордонного контролю, а також змінами у внутрішньополітичній ситуації країн-реципієнтів.

Зокрема, Італія на чолі з новою консервативною прем'єр-міністеркою Джорджою Мелоні уклала низку домовленостей з Лівією, спрямованих на стримування потоку мігрантів з Північної Африки. Лівійська берегова охорона,

попри критику з боку правозахисників, активно перехоплює човни з мігрантами в Середземному морі. Аналогічно, Сербія, Боснія і Герцеговина та інші балканські країни посилили свої позиції під тиском ЄС.

У 2022 році держави-члени ЄС повідомили Frontex про 15 000 осіб, які займалися незаконним ввезенням мігрантів [61]. А за даними Європолу, понад 90% мігрантів, які нелегально подорожують до ЄС, користувалися послугами посередників, які у більшості випадків пропонують і надають злочинні угруповання [62]. Політика ЄС щодо незаконного ввезення мігрантів ґрунтується на даних його агентств і, відповідно, стверджує, що сприяння нелегальній міграції є справою організованих транснаціональних злочинних угруповань. Таке розуміння ігнорує докази, які вказують на не меншу важливість дрібномасштабних процесів сприяння, часто без злочинних намірів.

Незважаючи на проблему нелегальної міграції, згідно з Індикаторами управління міграцією, 39% країн мають заходи для сприяння трудовій мобільності. Визначені програми управління трудовою міграцією частіше зустрічаються в країнах, які офіційно залучають приватний сектор до формування порядку денного та реалізації політики щодо питань міграції (32% порівняно з 13%) [63]. Не можна назвати таку динаміку особливо позитивною, але, варто наголосити, що країнами-реципієнтами виступають, здебільшого, провідні економіки світу, що пояснює низький відсоток показника. Країни, що розвиваються, не мають ресурсів для залучення мігрантів, вони фокусуються на поверненні на батьківщину власних громадян.

Серед усіх трудових мігрантів у світі у 2022 році 64,9 мільйона, або приблизно 38,7%, становили жінки, чоловіки-мігранти становили 102,7 мільйона або 61,3% від загальної кількості. Пропорційно, за останні 10 років відсоткове співвідношення чоловіків і жінок залишилося незмінним [44]. Такий дисбаланс можна пояснити досі вкоріненою в суспільстві проблемою гендерної нерівності – жінки від початку мають нижчий рівень залученості на міжнародному ринку праці. Варто зазначити, що жінок-мігранток, загалом, статистично менше, ніж чоловіків (48,2%).

Залученість жінок в процеси трудової міграції варіюється в залежності від регіону. Можна чітко простежити, що в більш розвинутих країнах наявна більша кількість жінок-мігранток. У 2022 році найвища концентрація жінок-мігранток у складі робочої сили спостерігалася в Європі та Центральній Азії (38,8% від загальної кількості жінок-мігранток у складі робочої сили світу), далі йшла Америка (30,5%), потім Азія та Тихоокеанський регіон (17,1%), Африка (8,3%) та арабські держави (5,2%). [64]

У всьому світі понад 2,7 мільярда жінок законодавчо обмежені у виборі роботи нарівні з чоловіками. З 190 економік, оцінених у 2023 році, більше третини (69 економік) мають закони, що обмежують жінок у виборі роботи, а 43 економіки не мають законів щодо сексуальних домагань на робочому місці. [69] Гендер впливає на кожен етап міграції. Багато жінок і дівчат часто стикаються з дискримінацією за ознакою статі на всіх етапах міграції, оскільки закони і політика часто посилюють існуючу гендерну нерівність у країнах походження, транзиту і призначення.

Кількість розвинених країн та країн, що розвиваються, які беруть на себе зобов'язання покласти край дискримінації за ознакою статі, зростає. Правові реформи та політика на користь гендерної рівності, а також еволюція поглядів починають приносити свої плоди. Дискримінація в соціальних інститутах ліквідується, хоча й дуже повільними темпами та з певними відступами в окремих сферах, що ставить світ під загрозу недосягнення ЦСР 5. У період з 2019 по 2023 рік кількість країн, у яких рівень дискримінації є низьким або дуже низьким, збільшилася на 10, досягнувши 85 країн зі 140, які отримали оцінку SIGI у 2023 році [65]. Країни, що розвиваються, скорочують розрив із розвиненими країнами (25 (45%) країн з низьким рівнем дискримінації), що не є членами ОЕСР.

Однак стан соціальних норм, пов'язаних з правами жінок на працю, погіршився. У період з 2014 по 2022 рік частка людей, які вважають, що чоловіки повинні мати більше прав на роботу, ніж жінки, коли робочих місць не вистачає, зросла в 19 країнах, причому в 14 з них – більш ніж на 5 відсоткових пунктів. Так само у 24 країнах на 6 відсоткових пунктів зросла частка населення, яке вважає, що

майже напевно виникнуть проблеми, якщо жінка заробляє більше грошей, ніж її чоловік.

Нерівне становище чоловіків і жінок на ринку праці часто вкорінюється в дискримінаційних законах, які обмежують економічні можливості жінок у багатьох аспектах. У 2023 році в 11 країнах жінки все ще зобов'язані отримувати дозвіл чоловіка або опікуна, щоб влаштуватися на оплачувану роботу, а в 6 країнах їм потрібна згода, щоб розпочати власний бізнес [66]. Оскільки традиційні гендерні ролі диктують жінкам пріоритет домашньої роботи, це обмежує їхню мобільність та можливості розподілу часу, що призводить до зменшення можливостей працевлаштування.

Лише 7 з 28 держав-членів ЄС мають політику, пов'язану з інтеграцією жінок-мігрантів. [67] Дана практика базується на трьох основних напрямках: соціальна інтеграція, правова боротьба з дискримінацією, а також інтеграція на ринку праці. Перша категорія полягає в розробці освітніх проєктів і тренінгів з метою інформування жінок про їхні права, організації мовних курсів та інших програм поглиблення навичок для надання мігранткам більше можливостей для працевлаштування та розбудови соціальної мережі.

Другий тип ініціатив спрямований на сприяння доступу жінок-мігранток до прав. Це включає боротьбу з дискримінацією та протидію експлуатації на ринку праці, забезпечення основних прав людини та підтримку жертв насильства. Багато проєктів, реалізованих у деяких країнах ЄС, спрямовані на формування міцних трудових навичок під час професійного навчання, мовних курсів та волонтерської діяльності.

В 2022 році держави-члени ЄС повідомили про 34 політики щодо інтеграції жінок-мігрантів на ринку праці. З них п'ять політик безпосередньо спрямовані на жінок-мігранток з третіх країн, включаючи жінок з нижчим рівнем освіти, жінок з дозволом на роботу або жінок, які стикаються з численними перешкодами у доступі до ринку праці. Наприклад, у Франції за допомогою «Плану дій зі сприяння визнанню навичок новоприбулих іноземних жінок і доступу до працевлаштування»

уряд має намір враховувати шлях до працевлаштування жінок-мігранток, які можуть зіткнутися з перешкодами [68].

Загалом, можна простежити очевидну кореляцію між рівнем залученості жінок до трудової міграції та рівнем соціально-економічного розвитку регіону та правовими умовами працевлаштування. Вищі показники участі жінок-мігранток у складі робочої сили спостерігаються саме в більш розвинутих країнах, де створені кращі умови для жіночої зайнятості.

Переміщення кваліфікованої робочої сили через кордони є поширеним феноменом нинішнього міграційного клімату. Це не лише символ глобальної інтеграції, а й критичний фактор інновацій та зростання в багатьох галузях промисловості. Країни прагнуть талантів, які можуть стимулювати їхнє економічне процвітання.

Частка іммігрантів з високим рівнем освіти значно варіюється залежно від країни. У Сполучених Штатах, згідно з даними Бюро перепису населення США, станом на 2022 рік, 35% від загальної кількості в 40,7 мільйона дорослих іммігрантів (віком від 25 років) мали ступінь бакалавра або вище. Станом на 2021 рік особи з вищою освітою (включаючи ступені молодшого спеціаліста та бакалавра) становили 66% іммігрантів працездатного віку (віком 15-64 років) у Канаді, але лише 12 відсотків в Італії [71].

Однією з причин відмінностей в освітньому рівні мігрантів є структура їхніх інтеграційних систем. У таких країнах, як Австралія, Канада та Нова Зеландія, існують системи, що базуються на балах, розроблені для сприяння прийому іммігрантів з певними професійними характеристиками, які відповідають потребам ринку праці. Часто ці системи віддають перевагу працівникам сфери охорони здоров'я, науки, технологій, інженерії та математики (STEM), а також освіти.

Величезна міграція спеціалістів отримала окрему назву – відтік мізків. За рівнем відтоку мізків Україна сьогодні знаходиться на 3-4 місці серед 177 країн світу [72]. В короткостроковій перспективі явище є потенційно вигідним як для мігрантів, так і для країни походження. Воно призводить до зменшення безробіття і неповної зайнятості, скорочення масштабів бідності, підвищення доходів і

добробуту. Держава, отримує більші обсяги грошових переказів, які зазвичай є менш волатильними і більш надійними джерелами іноземної валюти, ніж інші потоки капіталу в багатьох країнах, що розвиваються.

Однак, в довгостроковій перспективі дана тенденція несе негативні наслідки для економіки країни-донора, яка втрачає державні ресурси, вкладені в освіту мігрантів. Це провокує звуження промисловості та погіршення ділового середовища та поглиблює прірву між розвинутими країнами та країнами, що розвиваються.

Регуляторні механізми боротьби з цією проблемою, здебільшого, покладаються на створення умов, що заохочують громадян залишатися або повертатися до країни походження, а також на активне залучення залишеної робочої сили до продуктивної праці через підвищення її кваліфікації, продуктивності й участі у формальних секторах економіки.

Важливими інструментами є інституційне зміцнення державного управління, стимулювання інвестиційної активності населення шляхом переорієнтації грошових переказів від споживання до підприємницької діяльності, а також розбудова ефективної політики співпраці з діаспорою [73]. Однак, варто зауважити, що подібні стратегії, попри їхню логічну обґрунтованість, нерідко залишаються декларативними або малоефективними в умовах слабкої інституційної спроможності, фрагментарної координації між державними органами та відсутності системного підходу до моніторингу та оцінки політики.

Аналізуючи явище «відтоку мізків» та міграційні процеси загалом, неможливо оминати тему міжнародних переказів та їх регуляції. Як вже зазначалося в першому розділі, вони є одним з найбільш дієвих тимчасових інструментів вирішення проблем бідності та соціальної нерівності між громадянами різних держав.

Згідно з таблицею 2.3, за період 2018–2024 рр. обсяги таких надходжень демонстрували переважно позитивну тенденцію, незважаючи на глобальні економічні потрясіння, включаючи пандемію COVID-19, коли темпи зростання драматично впали на -1.1% по всьому світу. Крізь роки усе очевиднішою стає

різниця між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, кількісний розрив між двома категоріями наголошує на цільовій групі даного механізму. Загальний обсяг переказів до країн з низьким та середнім рівнем доходу зріс з 510 млрд доларів у 2018 році до 685 млрд доларів у 2024 році, що вкотре підтверджує вплив міжнародних переказів на фінансову стійкість домогосподарств країн-реципієнтів.

Таблиця 2.3 – Потоки грошових переказів до регіонів з низьким та середнім рівнем доходу, 2018–2024 рр. [74]

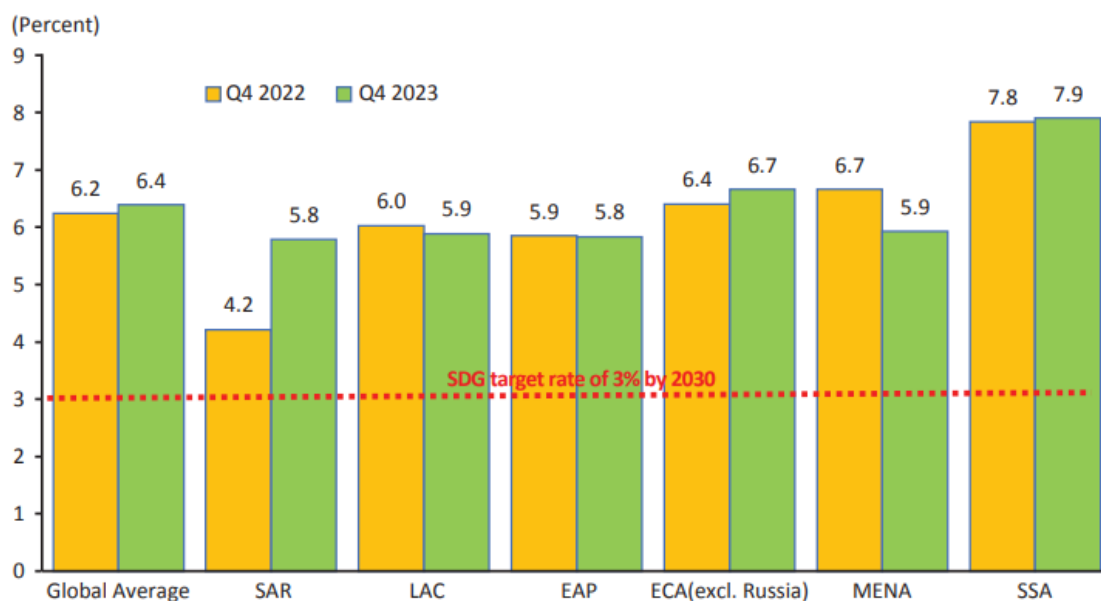
Темпи зростання	2018		2019		2020		2021		2022		2023		2024	
	\$ млрд	%	\$ млрд	%	\$ млрд	%	\$ млрд	%	\$ млрд	%	\$ млрд	%	\$ млрд	%
Країни з низьким та середнім рівнем доходу	510	9.7	536	5	530	-0.9	587	10.6	640	9	647	1.2	685	5.8
Східна Азія та Тихоокеанський регіон	137	7	143	4	132	-8	128	-2.5	132	2.8	135	2	136	1
Без Китаю	70	8.4	75	6.4	72	-3.4	75	4.5	81	7.4	85	5.2	88	3.3
Європа та Центральна Азія	47	13.1	49	4.2	46	-7.2	55	20.2	68	24	62	-8.7	64	3
Латинська Америка та Карибський басейн	89	9.9	96	8.2	104	7.4	131	26.2	144	10.4	155	7.5	163	5.5
Близький Схід та Північна Африка	55	1.8	57	3.9	59	4.1	67	12.8	65	-3	55	-15	58	5.4
Південна Азія	132	12.3	140	6.1	147	5.2	157	6.7	177	12.4	185	5.1	207	11.8

Африка на південь від Сахари	49	17.1	50	0.9	43	-13.8	49	13.6	54	10.3	55	1	56	2.4
Країни з високим рівнем доходу	189	5.8	193	2.3	191	-1.4	208	8.9	205	-1.5	218	6.6	219	0.7
Світ	699	8.6	729	4.2	721	-1.1	795	10.2	844	6.3	865	2.5	905	4.2

Розглядаючи країни з низьким та середнім рівнем доходу крізь регіональну призму, можна побачити, що Південна Азія, Латинська Америка та Карибський басейн стабільно нарощують обсяги переказів, в той час як Європа, Центральна Азія, Близький Схід та Північна Африка виявляють волатильність, яку можна пояснити чутливістю до політичної нестабільності та глобальних викликів. Найчутливішим регіоном залишається Африка на південь від Сахари, яка зазнала найбільших втрат в період світової кризи, однак швидко повернулася до норми наступного року.

Відновлення ринків праці в країнах з високим рівнем доходу Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) після початку пандемії COVID-19 стало ключовим чинником зростання грошових переказів в 2021 році. Так, наприклад, стабільність надходжень до регіону Латинської Америки та Карибів пояснюється працевлаштуванням мігрантів в США, яке є ключовим фактором визначення потужності потоків.

На жаль, статистика показує, що система регуляції міжнародних переказів є недосконалою. У 2022-2023 роках, не було жодного регіону, наближеного до мети Цілей сталого розвитку – 3% середньої вартості за подібні операції (рис. 2.5). Річна динаміка показує регресію показника під значним впливом Південної Азії, яка раніше була найближчою до цілі. Серед усіх регіонів з низькими та середніми доходами лише Близький Схід та Північна Африка демонструють прогрес.

Абревіатури: SAR – Південна Азія, LAC – Латинська Америка та Кариби, EAP – Східна Азія та Тихоокеанський регіон, EAP – Європа та Центральна Азія (без рф), MENA – Близький Схід та Північна Африка, SSA – Африка на південь від Сахари.

Рисунок 2.5 – Вартість міжнародних переказів по регіонам в порівнянні з бажаним стандартом ЦСР, 2022-2023 рр. [75]

Банки залишаються найдорожчим каналом для надсилання грошових переказів, із середньою вартістю 12 відсотків (поштові відділення – 7,7%, оператори грошових переказів – 5,5%, оператори мобільного зв'язку – 4,4%). Найменший обсяг транзакцій припадає саме на останню категорію, попри найнижчу комісію серед перерахованих.

Ціни на грошові перекази є високими з багатьох причин, включаючи нерозвинену фінансову інфраструктуру в деяких країнах, обмежену конкуренцію, регуляторні перешкоди, відсутність доступу до банківського сектору для відправників та/або одержувачів грошових переказів, а також труднощі для мігрантів в отриманні необхідних ідентифікаційних документів для входження в фінансовий обіг.

Практика в операційному відділені АТ «УНІВЕРСАЛІ БАНК» надала важливу перспективу на особливості регуляції міжнародних переказів в Україні та Європі. Одним з найефективніших інструментів регулювання зовнішньоекономічної діяльності в банківській сфері є валютний контроль, для повноцінної роботи якого створюються окремі відділи. За рівнем перевірки

документів та моніторингу іноземних платежів АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» вважається одним з найнадійніших в Україні.

Співпраця з іноземними партнерами відбувається у межах міжнародних платіжних систем Western Union, MoneyGram, Ria, SWIFT, SEPA та Payoneer, які мають чіткі норми регулювання кореспондентських відносин.

Варто усвідомлювати, що міжнародні перекази є однією з найбільших статей прибутку в банківській сфері. Комісії за кожне уточнення реквізитів системою СБІФТ становлять 15 євро. Враховуючи, що потік платежів кожного дня варіюється щонайменше від 2000 до 3000 переказів, неважко уявити прибуток одного робочого дня.

Українське законодавство, яке за останні роки зазнало змін задля посилення претензії на вступ до ЄС, надзвичайно чітко окреслює регуляторні норми для прийняття та обробки міжнародних переказів. Усі платежі зобов'язані відповідати чинним вимогам та мати коректні реквізити, документи на підтвердження походження коштів. Це не можна назвати негативним явищем, але така тенденція ускладнює ситуацію для трудових мігрантів, особливо для низько-кваліфікованої робочої сили, яка часто не знайома з тонкощами банківської роботи.

Не можна також оминути феномен підприємництва серед мігрантів, оскільки за останні 15 років цей сектор вагомо зріс. Показник збільшився в країнах ОЕСР з 11% самозайнятих осіб у 2006 році до 17% у 2022 році [37]. Це зростання призвело до значного створення нових робочих місць. За оцінками, на кожного додаткового мігранта працездатного віку в економіці з'являється 0,2 додаткових робочих місця завдяки підприємництву, в середньому в 25 країнах ОЕСР.

У сучасних програмах підтримки мігрантів-підприємців країн ОЕСР надається широкий спектр послуг, який охоплює як бізнес-орієнтовані, так і небізнесові навички. Основний акцент робиться саме на розвитку бізнес-навичок (84% усіх від заходів спрямовані саме на цю сферу). Близько 57% ініціатив також включають надання матеріальної або фінансової підтримки [76]. Лише чверть програм передбачають прямий доступ до фінансування, що є критично важливим чинником для початку підприємницької діяльності.

Рівень безробіття серед трудових мігрантів дещо вищий, ніж серед корінного населення. За даними МОП, він становить близько 7,2% порівняно з 5,2% серед корінного населення [77]. Покладаючись на дані з рисунку 2.5, можна зробити висновок про високу варіативність рівня безробіття серед іноземних громадян у країнах ОЕСР у 2022 році. Найвищі показники спостерігаються у таких країнах, як Греція, Іспанія та Швеція, де рівень безробіття серед мігрантів перевищує 15–18%. Натомість найнижчі значення зафіксовано у Чехії, Новій Зеландії, США та Австралії, де показник не перевищує 4%

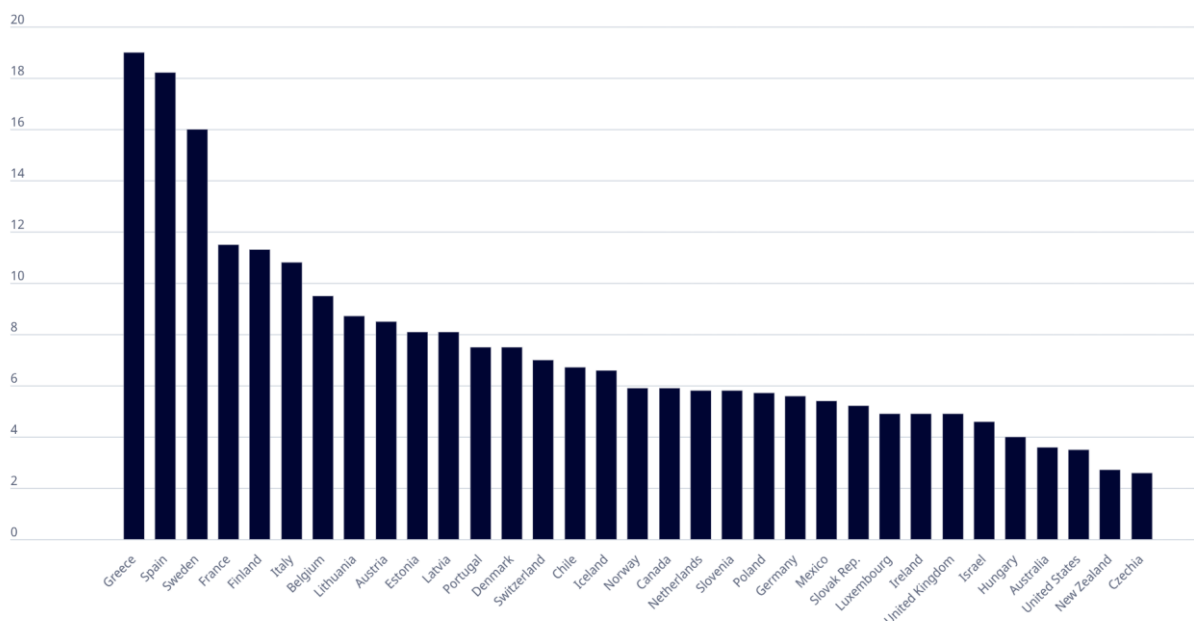

Рисунок 2.6 – Безробіття серед іноземних громадян у відсотках від робочої сили іноземного походження, 2022 р. [78]

Статистика демонструє чіткий зв'язок між ефективністю регуляторних механізмів управління трудовою міграцією та рівнем економічної інтеграції мігрантів. Високий рівень безробіття серед іноземних громадян вказує на недостатню адаптацію трудових ринків, неузгодженість між попитом на працю та профілем мігрантів, а також на недосконалість програм соціальної та професійної інтеграції.

2.3. Стратегічні пріоритети й інституційне забезпечення системи управління зовнішньої трудової міграції

Головним стратегічним пріоритетом управління зовнішньою трудовою мобільністю в призмі Цілей сталого розвитку є забезпечення соціально-економічної захищеності переселенців. Особливо актуальним це є в нинішніх умовах масової вимушеної міграції українців, які мають інтегруватися в ринок праці країн-реципієнтів.

Покладаючись на додаток А можна виділити наступні компоненти людського розвитку: добробут, розширення прав і можливостей, справедливість та безпека, категорія, яка колись була базовою для кожного українця, а тепер потребує окремого комплексного аналізу.

Одним з найвагоміших інструментів забезпечення добробуту в країнах-донорах, особливо з низьким та середнім доходом, є міжнародні перекази, які були детально проаналізовані в попередньому підрозділі. Як вже зазначалося раніше, головною проблемою даного механізму є його непристосованість до потреб мігрантів, особливо серед найбільш вразливих категорій населення.

Уряди та міжнародні організації мають запровадити спільні програми удосконалення законодавства у сфері відмивання коштів та валютного контролю. Стандартизована система для всіх учасників процесу спростить його для мігрантів, адже кожен раз пристосовуватися до нових вимог – складне й часто неможливе завдання.

Інституційне забезпечення дієвої системи регуляції міжнародних переказів в контексті демократичного суспільства та вільної економіки потребує окремих заходів щодо заохочення конкуренції на ринку банківських послуг та альтернатив. Монополії та олігополії в даному секторі є однією з суттєвих перешкод для досягнення Цілі сталого розвитку 10.с. Здорова конкуренція завжди є вигідною для споживача. Так, наприклад, на українському ринку вона призвела до створення проєкту Монобанк, який не вимагає комісії від клієнтів. Уряди мають заохочувати інновації та підтримувати нових учасників.

Оператори мобільного зв'язку мають значний потенціал в боротьбі з вартістю міжнародних переказів. Організація економічного співробітництва та розвитку, як міжнародна інституція, що активно співпрацює з державами, які не є членами ОЕСР, може запропонувати країнам, що розвиваються, спеціалізовану програму, зосереджену на розширенні доступу до мобільних телефонів та Інтернету. Це матиме вирішальне значення для ширшого впровадження мобільних грошей та інших економічно ефективних каналів грошових переказів.

Пошук добробуту також є однією з основних причин явища відтоку мізків, адже люди, що не мають змоги забезпечити свої потреби на батьківщині, шукають гідної альтернативи в більш розвинутих країнах. Обов'язковою умовою для подолання цього феномену завдяки інституційній спроможності є всебічна підтримка урядом бізнесу, особливо малого та середнього.

За останні десять років українська дискусія щодо даного питання залишається стабільною – робітники вимагають кращих умов праці та підвищення мінімальної зарплатні до реального прожиткового мінімуму, а влада вимагає повернення робітників. Проблема полягає в тому, що встановлення нового мінімального порогу оплати праці загрожувало малому та середньому бізнесу, які й надають більшість робочих місць. Уряд може спробувати використати стратегію Індії, країни, яка завдяки постійним міжнародним переказам своєї діаспори змогла збудувати нові центри досліджень і розвитку, особливо у сферах технологій, охорони здоров'я та фармацевтики, які спонукали деяких спеціалістів повернутися назад.

Очевидно, що в найближчі роки Україна буде зазнавати економічної рецесії. Замість наполегливих спроб повернути власних громадян, держава може зосередитися на залученні іноземної робочої сили для підтримки функціонування ринку праці. Наразі понад 70% українських компаній не залучають мігрантів до роботи, що є неймовірною втратою іноземного потенціалу. З усіх студентів, які прибувають в нашу країну задля отримання вищої освіти, більшість повертається додому після отримання диплому.

Безперечним є те, що зворотня міграція в нинішніх умовах буде катастрофічною для нашої держави. На жаль, ми мусимо покладатися на такий нестійкий тимчасовий механізм, як міжнародні перекази, усвідомлюючи, що час працює проти нас. Чим довше мігранти залишаються за кордоном, тим більше вони інтегруються в місцеве суспільство, тому збільшення прожиткового мінімуму для забезпечення добробуту населення та розробка програм реінтеграції є ключовими пріоритетами післявоєнної України.

Розглядаючи наступну категорію соціально-економічної захищеності людини, розширення прав і можливостей, звернемося до таблиці 2.4, в якій, згідно методики У. Садової, було проаналізовано інституційні спроможності захисту праці десятиох найбільших країн-реципієнтів трудових мігрантів [81, ст. 67].

Таблиця 2.4 – Інституційні умови для здійснення трудової діяльності мігрантів за кордоном як запорука соціального захисту їхньої праці, 2025 рік [82]

Країни, які приймають найбільше мігрантів	Кількість мігрантів, Млн	Особливості захисту праці						
		Спеціальна віза /за заявкою роботодавця	Дозвіл на роботу за заявкою від роботодавця/працівника	Дозвіл на проживання з метою працевлашт.	Професійна картка, зелена картка	Ділова віза (коротко строкова)	Працевлаштування без дозволу	Програма висококваліфікованих мігрантів
США	50,6	+	+	+	+	+	-	+
Німеччина	15,8	+	+	+	+	+	-	+
Саудівська Аравія	15,3	+	+	+	-	+	-	+
рф	11,6	+	+	+	-	+	-	+
Великобританія	9,4	+	+	+	+	+	-	+
ОАЕ	8,7	+	+	+	+	+	-	+
Франція	8,5	+	+	+	+	+	-	+
Канада	8	+	+	+	+	+	-	+
Австралія	7,7	+	+	+	+	+	-	+
Іспанія	6,8	+	+	+	+	+	-	+

Абсолютна більшість зазначених країн справляється з завданням забезпечення правової легальності перебування трудових мігрантів та захисту їх прав на працю. Варто зазначити, що працевлаштування без дозволу є нелегальним в усіх перерахованих державах та карається штрафами як для роботодавця, так і працівника. Тільки трудові мігранти, тобто люди, які отримали спеціальну візу, або біженці, залучені за програмною тимчасового захисту, мають право, за тих самих умов, що й громадяни, на повний правовий та судовий захист своєї особи та майна.

З одного боку, так держави знімають з себе відповідальність за нелегально переміщених осіб, з іншого – забезпечують захищеність саме трудових мігрантів, які прибули в країну з дотриманням усіх бюрократичних процедур та мають договір на підтвердження мети свого перебування.

Однак, варто зазначити, що одним з важливих аспектів соціально-економічного забезпечення справедливості щодо трудових мігрантів є боротьба з дискримінаційними настроями корінного населення. Расизм та ксенофобія залишають глибокий негативний слід у житті трудових мігрантів і діаспор, особливо серед жінок, які перебувають у не вигідному становищі від початку. Такі дії провокують системні бар'єри для реалізації прав мігрантів та їх соціальної інтеграції. Суспільно відомим є факт систематичної експлуатації мігрантів, використання їх, як дешевої робочої сили.

Криміналізація нелегальної міграції значно посилює негативне сприйняття мігрантів у суспільстві, сприяючи поширенню дискримінаційної риторики. Усунення таких наративів є ключовим завданням формування ефективної системи управління зовнішньою трудовою міграцією. Вона повинна ґрунтуватися на міжсекторальному підході, що враховує стать, вік, етнічне походження та правовий статус мігрантів. Без цього неможливо забезпечити сталу інтеграцію мігрантів та повноцінно залучити їх до соціально-економічного простору як країн призначення, так і країн походження.

Тобто, вже існуючі програми, направлені на висококваліфікованих мігрантів, мають бути розширені та уніфіковані, розроблені конкретно для кожної підкатегорії мігрантів. Це важкий процес, який потребує великих ресурсів, але,

об'єднані зусилля як регіональних, так і економічних блоків, мають такі спроможності. До того ж, результат гарантує спрощення регуляції процесів трудової міграції та відповідні вигоди в довгостроковому плані.

Важливим кроком на даному етапі є створення універсальної навчальної програми (з національним модулем) для посадових осіб, відповідальних за трудову мобільність, де поглиблюються знання про гендерні перспективи, запобігання дискримінації та підтримку рівності у розробці та управлінні угодами і програмами з трудової міграції. Створення в митних службах окремих відділень, спеціалізованих на вразливих категоріях мігрантів, також є бажаним для отримання професійної оцінки нинішнього стану процесів мобільності.

Забезпечення мігрантів можливостями, рівними до громадян держав-реципієнтів, потребує додаткових інституційних зусиль на їх адаптацію. Недостатнє володіння мовними компетентностями становить серйозну проблему для трудових мігрантів, а особливо – підприємців. Таким чином, ігнорування цього аспекту з боку організацій, що реалізують програми підтримки, створює ризик неповного вирішення проблем, з якими стикаються переселенці у процесі підприємницької та трудової інтеграції.

Програми підтримки та інтеграції трудових мігрантів та біженців мають змінити свою орієнтацію з грошової підтримки на практичну, оскільки прямі фінансові інвестиції в іноземну робочу силу можуть призвести до протилежного ефекту та спровокувати відтік коштів з країни-реципієнта. Дієвим прикладом є німецька система адаптації, яка забезпечує мігрантів безкоштовними курсами державної мови та консультативною допомогою в питаннях пошуку роботи. Аналогічно, у Швеції інтенсивне консультування та коучинг підвищили ймовірність працевлаштування та залучення до навчальних програм, а у Данії політика підбору біженців на робочі місця з дефіцитом місцевої робочої сили після проходження базової підготовки призвела до значного зростання зайнятості серед мігрантів та біженців [83].

Найбільш нагальна потреба трудових мігрантів, які були вимушені шукати притулку в країнах-реципієнтах, це безпека. Безпека не тільки від фізичної загрози,

а й від актів ненависті та агресії в державах, які погодилися надати притулок. Це забезпечення законного перебування на території країни та впровадження допомоги на перших етапах асиміляції.

Підхід ЄС до надання притулку вже давно є предметом палких дискусій між його державами-членами. Але війна РФ проти України призвела до безпрецедентного прояву солідарності з нашою державою з боку європейських урядів та громадян. Навіть такі країни-члени ЄС, як Польща та Угорщина, які тривалий час виступали проти квот на переселення та інших механізмів солідарності, прийняли Директиву про тимчасовий захист.

По суті, російська агресія нарешті створила політичний імпульс для реформування політики ЄС у сфері міграції, притулку та біженців. Євросоюз повинен розглядати міграційні потоки як структурне явище, а не як низку надзвичайних ситуацій, адже ситуації такого роду зараз настільки поширені, що слід очікувати від них регулярного характеру. Отже, профспілці необхідно терміново знайти більш ефективні способи управління мобільністю іноземного населення. Активувавши Директиву про тимчасовий захист, політики ЄС створили важливий і конструктивний прецедент.

На жаль, європейський вектор не є визначним в питанні регуляції міжнародних міграційних потоків. Допоки США залишається головним реципієнтом мігрантів у світі, їх вплив на світову систему мобільності є безперечним. І нинішня адміністрація країни демонструє дуже радикальні та шкідливі ідеї, а також критичну недбалість в спробах подолати міграційну кризу. Так, наприклад, в квітні повідомлялося про хвилю листів щодо скасування тимчасового легального статусу українців в Сполучених Штатах Міністерством внутрішньої безпеки СШАЮ, яку пізніше було оголошено помилкою. [84] Кожен окремий інцидент такого характеру знижує рівень довіри переселенців до уряду, призводить до напруги між владою та іноземним населенням, що, в свою чергу, поширює явище нелегальної міграції.

Забезпечення усебічної безпеки переселенців має бути пріоритетним напрямком інституційної регуляції міжнародних міграційних процесів. Мігранти,

особливо біженці, є однією з найвразливіших категорій населення й водночас – рушійною силою багатьох провідних економік світу, на фоні домінуючого в них процесу старіння населення. Те, що в нинішньому політичному контексті досі не існує загального стандарту управління міграційними потоками, який заборонятиме свавілля деяких світових лідерів, є недоглядом як міжнародної громади, так і організацій, створених з метою наднаціонального контролю мобільності населення.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши сучасні дослідження та уважно переглянувши усі теоретичні засади, можна стверджувати, що міграційні потоки формуються під впливом структурних змін у світовій та національних економіках. Основні чинники, які впливають на формування міграційних потоків, пов'язані з науково-технічним прогресом, інвестуванням інновацій, критичними структурними змінами в характеристиках трудових ресурсів, урбанізацією та зміною клімату.

Детальний розгляд взаємозв'язку зовнішньої трудової міграції з Цілями сталого розвитку засвідчує її багатовимірний вплив на соціально-економічний розвиток як країн походження, так і країн призначення. Міграція не лише є наслідком структурних прогалин між державами з високими та низькими доходами, але й відіграє важливу роль у подоланні бідності, забезпеченні доступу до освіти, охорони здоров'я, гідної праці та економічного зростання.

Мобільність населення, як процес, потребує реформації регуляторних норм, зокрема у сфері забезпечення прав мігрантів. Досягнення цілі 10.7 «сприяти впорядкованій, безпечній, законній і відповідальній міграції та мобільності людей» неможливе без гендерної рівності, інклюзивності ринку праці, доступу до соціальних послуг та захисту від дискримінації.

Усі Цілі сталого розвитку пов'язані між собою й міграція відіграє свою роль в кожній з них, як причина, рішення чи наслідок. Відповідно, ефективна регуляція зовнішнього переміщення населення має відбуватися на засадах міжнародної співпраці, концептуальних цілей людського розвитку та прав людини.

Аналіз основних теорій міжнародної міграції засвідчує різноманітність і складність чинників, що впливають на мобільність населення. Історична еволюція наукових підходів підтверджує вплив на трудові міграційні потоки не тільки економічних та географічних чинників, а й індивідуальних потреб, соціальних та політичних умов країни-реципієнта.

Моделі регуляції трудової міграції, здебільшого, розрізняються рівнями впливу профспілок та залученості держави в ринкові процеси. Моделі, що

передбачають активне державне втручання, показують кращі результати в сфері захисту прав трудових мігрантів і процесу їхньої інтеграції, тоді як ринково орієнтовані підходи часто надають перевагу економічній ефективності над соціальною справедливістю.

У межах дослідження методів регуляції зовнішньої трудової міграції виокремлено два ключові напрями: стимулювання та обмеження. Стимулюючі методи орієнтовані на сприяння інтеграції мігрантів, залучення висококваліфікованих кадрів та полегшення процедур легального переміщення населення. Водночас обмежувальні заходи, як-от жорсткий візовий контроль та принцип «національного пріоритету», спрямовані на зниження навантаження на ринок праці, а також контроль над нелегальною міграцією. Такий комплексний підхід до регулювання дозволяє державам балансувати між потребами національної економіки, соціальною безпекою та зобов'язаннями у сфері прав людини.

Щодо інструментів регулювання міжнародних міграційних процесів, за останнє десятиліття серед абсолютної більшості країн-реципієнтів спостерігається чітка тенденція до збереження поточного рівня міграції. Водночас набирають популярності й антиміграційні тенденції, спровоковані маятниковою зміною політичного клімату.

Спостерігається деяка напруга між національним та наднаціональним рівнями забезпечення контролю міграції, здебільшого спричинена небажанням управлінських органів держав передавати свої компетенції стороннім організаціям. Це значно ускладнює комунікацію між країнами-донорами, реципієнтами та транзитами, та перешкоджає створенню загального статуту управління міграційними процесами.

Кількісна динаміка міжнародної міграції за останні десятиліття показує чітку тенденцію до зростання, але відсоткова частка переселенців у загальній чисельності населення світу залишається відносно стабільною та невеликою. З 1970 року, тобто, за п'ять десятиліть, вона зросла усього на 1,4%, що, хоч і підтверджує поширення явища, заперечує твердження про перенасиченість світових ринків праці мігрантами.

До того ж, причиною 66% усіх міжнародних міграційних процесів є переміщення населення за межі національних кордонів з метою працевлаштування. Тобто, аргумент деяких прихильників жорстких та категоричних методів регуляції людської мобільності, які стверджують, ніби мігранти є суто негативним явищем для економік країн-реципієнтів, є хибним.

А от просторова динаміка міграції розкриває причину такого помилково трактування даного явища. Концентрація трудової міграції в економічно розвинених регіонах, таких як Європа, Північна Америка та арабські держави, свідчить не тільки про високий попит на іноземну робочу силу в умовах стабільної економіки та сприятливих умов праці, а й про неоднорідність трудових потоків, що часто призводить до міграційних криз.

Вікова та секторальна динаміки міжнародної мобільності населення підтверджують дуже прагматичний та капіталістичний підхід розвинутих економік до заохочення міграції. Держави-реципієнти шукають працездатних висококваліфікованих робітників, здатних заповнити прогалину в секторі послуг.

У цьому контексті положення України є особливо вразливим: повномасштабна війна з РФ спричинила потужну хвилю примусової зовнішньої міграції. Проведене дослідження свідчить про двоїстий ефект масової трудової міграції: з одного боку, українські біженці сприяють зміцненню економік країн перебування через свою трудову активність, що має потенційно позитивний фінансовий ефект у довгостроковій перспективі; з іншого – зростання чисельності мігрантів породжує соціальні та політичні виклики в державах-реципієнтах. Сама Україна страждає від масового відтоку кадрів.

Одним з основних викликів регуляції зовнішніх трудових переміщень залишається нелегальна міграція. Масові депортації або надмірно репресивні підходи, як засвідчує досвід США, є неефективними у довгостроковій перспективі та викликають гуманітарну критику. Дієва стратегія передбачає не лише обмеження, а й створення легальних каналів мобільності, які відповідають як потребам ринку праці країн-реципієнтів, так і інтересам трудових мігрантів.

Особливої уваги потребує гендерний аспект міграції. Хоча жінки складають майже половину всіх міжнародних мігрантів, вони залишаються вразливішими до дискримінації, експлуатації та соціального виключення. Лише незначна кількість країн, зокрема в межах ЄС, реалізує комплексні політики, спрямовані на підтримку жінок-мігранток, що вказує на необхідність поглиблення інтеграційних стратегій у гендерному вимірі.

Вдала стратегія управління зовнішньою трудовою міграцією має вибудовуватися на міжсекторальному підході, який враховує усі соціальні чинники становища переселенців: вік, расу, гендер, рівень освіти та соціальної безпеки тощо.

В контексті українського питання стратегічним викликом стає не лише регулювання обсягів міграційних потоків, але й створення ефективної системи соціально-економічного захисту українських мігрантів у країнах призначення. Особливе значення в цьому розрізі набуває інтеграція міграційної політики в парадигму Цілей сталого розвитку (ЦСР), де ключовими орієнтирами є забезпечення добробуту, розширення прав і можливостей, справедливості та безпеки.

Міжнародні грошові перекази залишаються важливим елементом фінансової стійкості домогосподарств України (та інших країн з низьким та середнім рівнем доходу), проте функціонування цього механізму часто супроводжується інституційними бар'єрами, пов'язаними з високими комісіями, нестабільністю валютного регулювання та монополізацією ринку. Розвиток альтернативних каналів переказів, зокрема мобільних фінансових послуг, створення конкурентного середовища в банківському секторі та адаптація антикорупційних та валютних норм до потреб мігрантів є першочерговими заходами, які мають бути реалізовані спільно урядами країн-донорів і міжнародними організаціями.

Проблематика «відтоку мізків» в Україні набуває системного характеру, зумовленого низьким рівнем оплати праці, відсутністю професійних перспектив і соціального захисту. Сформована тенденція потребує перегляду внутрішньої

політики держави, зокрема, впровадження стратегій підтримки малого та середнього бізнесу, інвестування у науково-дослідні та інноваційні сектори, створення гідних умов для професійної самореалізації. У цьому контексті приклад Індії, яка змогла використати потенціал своєї діаспори для економічного розвитку, має слугувати орієнтиром для України в післявоєнний період.

Загалом, можна стверджувати, що нині регулювання процесів зовнішньої трудової міграції є нестабільним та знаходиться у стадій активного розвитку. Зміна світового політично клімату нині загрожує вже досягнутим здобуткам в даній сфері. Основним завданням на наступні п'ять років має стати активна співпраця урядів та міжнародних організацій для забезпечення соціально-економічної захищеності мігрантів, як інструменту досягнення Цілей сталого розвитку та економічного процвітання усіх учасників процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Migration and Poverty: Toward Better Opportunities for the Poor. World Bank. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/da2c72a5-fde5-5dcc-9aed-a3566d40a6cb/content> (дата звернення: 27.02.2025)
2. Remittances. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/migration/brief/remittances-knomad> (дата звернення: 27.02.2025)
3. The Linkages between Migration, Agriculture, Food Security, and Rural Development. FAO, IFAD, IOM, WHO. 2018. URL: <https://environmentalmigration.iom.int/sites/g/files/tmzbd11411/files/CA0922EN.pdf> (дата звернення: 28.02.2025)
4. Recent Trends in International Migration of Doctors, Nurses and Medical Students, 2019. Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: https://www.oecd.org/en/publications/recent-trends-in-international-migration-of-doctors-nurses-and-medical-students_5571ef48-en.html (дата звернення: 28.02.2025)
5. Learning mobility statistics. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Learning_mobility_statistics#Students_from_abroad (дата звернення: 28.02.2025)
6. How migration is a gender equality issue. UN Women. URL: <https://interactive.unwomen.org/multimedia/explainer/migration/en/index.html> (дата звернення: 28.02.2025)
7. Going with the Flow: Water's Role in Global Migration. 2021. World Bank Group. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2021/08/23/going-with-the-flow-water-s-role-in-global-migration> (дата звернення: 29.02.2025)
8. Andrew Scott, Leah Worrall and Sam Pickard. Energy, migration and the 2030 Agenda for Sustainable Development. 2018. Green Policy Platform. URL: https://www.greenpolicyplatform.org/sites/default/files/downloads/resource/Energy_migration_2030_ODI.pdf (дата звернення: 29.02.2025)

9. Francesco Fasani. New approaches to labour market integration of migrants and refugees. 2024. Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies. European Parliament. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2024/754232/IPOL_STU\(2024\)754232_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2024/754232/IPOL_STU(2024)754232_EN.pdf) (дата звернення: 29.02.2025)
10. Integrating Migration into Private Sector Development and Trade Interventions: A Toolkit. 2021. Migration for development. IOM. URL: <https://migration4development.org/en/resources/integrating-migration-private-sector-development-and-trade-interventions-toolkit> (дата звернення: 03.03.2025)
11. 17 Цілей сталого розвитку. Global Compact. Network Ukraine. URL: <https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku> (дата звернення: 04.03.2025)
12. Migration Data and the Sustainable Development Goals (SDGs). 2023. Migration data portal. URL: <https://www.migrationdataportal.org/sdgs?node=10> (дата звернення: 04.03.2025)
13. Global study on recruitment fees and related costs. 2024. International Labour Organization. URL: https://www.ilo.org/sites/default/files/2024-10/Global_report_master_combined_web.pdf (дата звернення: 04.03.2025)
14. Policy Brief 2. 2021. Population Division of the United Nations Department of Economic and Social Affairs, the International Organization for Migration (IOM) and the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). URL: https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undesapd_2021_policy_brief_10.7.2_2021_0.pdf (дата звернення: 04.03.2025)
15. Missing Migrants Project. 2025. International Organization for Migration. URL: <https://missingmigrants.iom.int/data> (дата звернення: 04.03.2025)
16. Remittances Slowed in 2023, Expected to Grow Faster in 2024. 2024. The World Bank. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099714008132436612/pdf/IDU-a9cf73b5-fcad-425a-a0dd-cc8f2f3331ce.pdf> (дата звернення: 04.03.2025)

17. World Disasters Report 2020. IFRC. URL: <https://www.ifrc.org/document/world-disasters-report-2020> (дата звернення: 07.03.2025)
18. Climate Mobility Road Map. IOM MECC 2021-2030 Strategy. URL: <https://environmentalmigration.iom.int/sites/g/files/tmzbd11411/files/documents/2024-06/climate-mobility-road-map-final.pdf> (дата звернення: 07.03.2025)
19. Climate change and displacement. 2024. UNHCR. URL: <https://www.unhcr.org/what-we-do/build-better-futures/climate-change-and-displacement> (дата звернення: 07.03.2025)
20. Where Are Migrants in SDG #16? 2021. International Organization for Migration (IOM). URL: <https://migration4development.org/en/resources/where-are-migrants-sdg-16> (дата звернення: 08.03.2025)
21. Global Compact for Migration. 2022. United Nations. URL: <https://www.un.org/en/migration2022/global-compact-for-migration> (дата звернення: 08.03.2025)
22. Норовічук О. С. Проблема міграції в сучасних міжнародних відносинах: науковий дискурс, ДонНУ, імені Василя Стуса, 2020, 88 с.
23. Neoclassical economics and the new economics of migration. EUI. URL: <https://www.futurelearn.com/info/courses/migration-theories/0/steps/35078> (дата звернення: 12.03.2025)
24. Лук'яненко Д. Г., Поручник А. М., Столярчук Я. М. Міжнародна економіка: підручник – К.: КНЕУ, 2014
25. Akm Ahsan Ullah. Rationalizing Migration Decisions: Labour Migrants in East and South-East Asia, 2012. URL: https://www.researchgate.net/publication/288403376_Rationalizing_migration_decisions_Labour_migrants_in_East_and_South-East_Asia (дата звернення: 13.03.2025)
26. Рудяк М.О. Концептуалізація структурно змістових складових міграційних теорій. Економіка та держава. 2020.
27. Tamás Gyulavári, Emanuele Menegatti. Who Regulates Employment? Trends in the Hierarchy of Labour Law Sources. 2022. International Journal of Comparative

Labour Law and Industrial Relations. URL: <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/International+Journal+of+Comparative+Labour+Law+and+Industrial+Relations/38.1/IJCL2022002> (дата звернення: 13.03.2025)

28. The labour market in Denmark. 2021. Confederation of Danish employers. URL: <https://workplacedenmark.dk/working-conditions/the-danish-labour-market> (дата звернення: 13.03.2025)

29. Mirela Ionela Aceleanu. The Anglo-Saxon model of employment in the current economic context. The case of United Kingdom. 2012. Theoretical and Applied Economics Volume XIX (2012), No. 11(576), pp. 45-58. URL: <https://store.ectap.ro/articole/795.pdf> (дата звернення: 13.03.2025)

30. Yang Song, Gary Fields. A Theoretical Model of the Chinese Labor Market. 2013. Research Gate. URL: https://www.researchgate.net/publication/256054208_A_Theoretical_Model_of_the_Chinese_Labor_Market (дата звернення: 13.03.2025)

31. Oksana Hamova, Anna Dergach, Oksana Pikulyk, Olesia Ivanenko, Irina Zolotych, Kateryna Diachenko. Methods of Regulating Migration Processes in EU Countries. 2021. IJCSNS – International Journal of Computer Science and Network Security. URL: http://paper.ijcsns.org/07_book/202103/20210334.pdf (дата звернення: 14.03.2025)

32. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року. 2017. Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/250149647> (дата звернення: 14.03.2025)

33. Peter Grant. Resisting the extreme 2024. Mixed Migration Centre. URL: <https://mixedmigration.org/resisting-the-extreme-2024/> (дата звернення: 14.03.2025)

34. Yousif N. Six big immigration changes under Trump – and their impact so far. 2025. BBC News. URL: <https://www.bbc.com/news/articles/clyn2p8x2eyo> (дата звернення: 14.03.2025)

35. Charles W. Stahl. Theories of International Labor Migration: An Overview. 1995. Asian and Pacific Migration Journal, Volume 4, Issue 2-3, Pages: 211 – 232. URL:

<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/011719689500400203> (дата звернення: 12.03.2025)

36. International Migration Outlook 2016. Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: https://www.oecd.org/en/publications/international-migration-outlook-2016_migr_outlook-2016-en.html (дата звернення: 14.03.2025)

37. International Migration Outlook 2024. Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: https://www.oecd.org/en/publications/international-migration-outlook-2024_50b0353e-en/full-report.html (дата звернення: 14.03.2025)

38. Бєлєвцева В.В. Правове регулювання міжнародних міграційних процесів. Інформація і право, 2018

39. Practical guide on developing labour migration policies. 2022. IOL. URL: https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@ed_protect/@protrav/@migrant/documents/publication/wcms_832194.pdf (дата звернення: 16.03.2025)

40. IOM Displacement Tracking Matrix. IOM. 2023. Methodological Framework. URL: <https://dtm.iom.int> (дата звернення: 16.03.2025)

41. 2019 Return and Reintegration Key Highlights. 2020. IOM. URL: <https://publications.iom.int/books/2019-return-and-reintegration-key-highlights> (дата звернення: 16.03.2025)

42. International Migrant Stock 2024: Key facts and figures. 2025. United Nations. Department of Economic and Social Affairs. URL: https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undesapd_2025_intlmigstock_2024_key_facts_and_figures_advance-unedited.pdf (дата звернення: 20.03.2025)

43. World Migration Report 2024. International Organization for Migration. URL: <https://immigrazione.it/docs/2024/iom-world-migration-report-2024.pdf> (дата звернення: 20.03.2025)

44. ILO global estimates on international migrants in the labour force. 2025. International Labour Organization. URL: <https://www.ilo.org/publications/major-publications/ilo-global-estimates-international-migrants-labour-force> (дата звернення: 20.03.2025)

45. Total number of international immigrants. 2024. Our World in Data. URL: <https://ourworldindata.org/grapher/migrant-stock-total?time=latest> (дата звернення: 20.03.2025)

46. World Migration Report 2022. International Organization for Migration. URL: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022> (дата звернення: 21.03.2025)

47. Labour Migration. 2022. Migration data portal. URL: <https://www.migrationdataportal.org/themes/labour-migration-statistics> (дата звернення: 25.03.2025)

48. Migrant workers globally by sector and sex, 2022. Migration data portal. URL: <https://www.migrationdataportal.org/infographic/migrant-workers-globally-sector-and-sex-2022> (дата звернення: 25.03.2025)

49. Oleksiy Zakhazov. Migration dynamics: in 2024, the number of Ukrainians who did not return home increased significantly. 2025. Humanitarian Media Hub. URL: <https://hnh.news/en/9172/migration-dynamics-in-2024-the-number-of-ukrainians-who-did-not-return-home-increased-significantly/> (дата звернення: 26.03.2025)

50. Pathways for Regular Migration: Perceptions of Migrant Workers and Recovery in Ukraine. 2024. IOM. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/pathways-regular-migration-perceptions-migrant-workers-and-recovery-ukraine-july-2024-enuk> (дата звернення: 26.03.2025)

51. Number of Ukrainian Refugees Registered for Temporary Protection in Different European Countries by Mid-March 2023. UNHCR. URL: https://www.researchgate.net/figure/Number-of-Ukrainian-Refugees-Registered-for-Temporary-Protection-in-Different-European_tbl1_371551803 (дата звернення: 26.03.2025)

52. Migration Outlook 2023. ICMPD. URL: https://www.icmpd.org/file/download/58952/file/ICMPD_Migration_Outlook_2023.pdf (дата звернення: 26.03.2025)

53. Charles Lawley. Warm Welcomes, Lurking Tensions. 2022. World Vision International. URL: <https://www.wvi.org/publications/emergencies/warm-welcomes-lurking-tensions> (дата звернення: 26.03.2025)

54. The impact of the pandemic and the war on the nature of the migration of Ukrainians to Poland – report. 2023. Narodowy Bank Polski. URL: <https://nbp.pl/en/the-impact-of-the-pandemic-and-the-war-on-the-nature-of-the-migration-of-ukrainians-to-poland-report/> (дата звернення: 27.03.2025)

55. In which European countries most Ukrainian refugees have found work: a recent study. 2023. Visit Ukraine. URL: https://visitukraine.today/de/blog/2814/in-which-european-countries-most-ukrainian-refugees-have-found-work-a-recent-study?srsId=AfmBOoqR6hz_WL-CFiD4NZuOGBIZKmprdQAHOyIHU4lljVLxnKeTflZP#poland-the-uk-and-sweden-are-the-leaders-in-employment (дата звернення: 27.03.2025)

56. Jeffrey S. Passel, Jens Manuel Krogstad. What we know about unauthorized immigrants living in the U.S. 2024. Pew Research Center. URL: <https://www.pewresearch.org/short-reads/2024/07/22/what-we-know-about-unauthorized-immigrants-living-in-the-us/> (дата звернення: 01.04.2025)

57. Barros A. Trump administration moves quickly with mass deportation plans. 2025. Voice of America. URL: <https://www.voanews.com/a/trump-administration-moves-quickly-with-mass-deportation-plans/7975499.html> (дата звернення: 01.04.2025)

58. Mass Deportation. Devastating Costs to America, Its Budget and Economy. 2024. American Immigration Council. URL: https://www.americanimmigrationcouncil.org/research/mass-deportation?gad_source=1&gad_campaignid=21634021146&gbraid=0AAAAACk6xbJAfWZXqq-2qWF8kIIwJpHf7&gclid=Cj0KCQjwoNzABhDbARIsALfY8VNvEbI8gSiuRFwdg8DSeQEveEDtpa0Lj4douajaxQgGXwJiV0xowMUaAuxPEALw_wcB (дата звернення: 01.04.2025)

59. Migration and asylum in Europe. 2024. European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/interactive-publications/migration-2024#irregular-migration-and-return> (дата звернення: 01.04.2025)

60. Irregular border crossings into EU drop sharply in 2024. Frontex | European Union Agency. URL: <https://www.frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/irregular-border-crossings-into-eu-drop-sharply-in-2024-oqpweX> (дата звернення: 01.04.2025)

61. 2023 In Brief – Our accomplishments and goals. 2024. Frontex | European Union Agency. URL: <https://www.frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/2023-in-brief-our-accomplishments-and-goals-CSNh1h> (дата звернення: 01.04.2025)

62. Facilitation of Illegal Immigration. Europol. URL: <https://www.europol.europa.eu/crime-areas/facilitation-of-illegal-immigration> (дата звернення: 01.04.2025)

63. Migration Governance Insights on Regular Pathways: Delivering on the Promise of Migration – Executive Summary. 2024. International Organization for Migration. URL: <https://publications.iom.int/books/migration-governance-insights-regular-pathways-delivering-promise-migration-executive-summary> (дата звернення: 05.04.2025)

64. Brief Migration and gender equality. Migration and gender equality – what does the evidence tell us? 2024. Sida. URL: https://cdn.sida.se/app/uploads/2024/11/01132452/62743-Brief-Migration-and-gender-equality_webb.pdf (дата звернення: 05.04.2025)

65. SIGI 2023 Global Report. Gender Equality in Times of Crisis. 2023. OECD. URL: https://www.oecd.org/en/publications/sigi-2023-global-report_4607b7c7-en/full-report/component-7.html#chapter-d1e3698-1e810585d2 (дата звернення: 05.04.2025)

66. Gender, Institutions and Development Database (GID-DB) 2023. OECD International Development Statistics. URL: <https://doi.org/10.1787/7b0af638-en> (дата звернення: 05.04.2025)

67. Mattia Giampaolo and Aurora Ianni. Gender and migration. 2020. Faces of Migration. URL: <https://gcap.global/wp-content/uploads/2020/04/Gender-and-Migration-Focsiv-11.03.2020.pdf> (дата звернення: 05.04.2025)
68. Integration of migrant women. 2022. EMN. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-09/EMN_STUDY_integration-migrant-women_23092022.pdf (дата звернення: 05.04.2025)
69. Women, Business and the Law 2024. World Bank. URL: <https://wbl.worldbank.org/en/wbl> (дата звернення: 05.04.2025)
70. Gender and Migration: Trends, Gaps and Urgent Action. World Migration Report. IOM. URL: <https://worldmigrationreport.iom.int/what-we-do/world-migration-report-2024-chapter-6/current-context-feminization-migration-growing-global-gender-gap-migration> (дата звернення: 05.04.2025)
71. Lee Kreimer. Highly Skilled Immigrants Face a Changing Landscape for Credential Recognition. 2024. MPI. URL: <https://www.migrationpolicy.org/article/credential-recognition-trends> (дата звернення: 07.04.2025)
72. Світлана Калініна. Україна є одним із лідерів відтоку мізків із країни. 2024. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3850351-ukraina-e-odnim-iz-lideriv-vidtoku-mizkiv-iz-kraini-ekspertka.html> (дата звернення: 07.04.2025)
73. Богдан Данилишин. Відтік мізків та рук. Як зупинити еміграцію. 2018. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/vidtik-mizkiv-ta-ruk-jak-zupiniti-emihratsiju-2456229.html> (дата звернення: 07.04.2025)
74. Dilip Ratha, Sonia Plaza, Eung Ju Kim. In 2024, remittance flows to low- and middle-income countries are expected to reach \$685 billion, larger than FDI and ODA combined. 2024. World Bank. URL: <https://blogs.worldbank.org/en/peoplemove/in-2024--remittance-flows-to-low--and-middle-income-countries-ar> (дата звернення: 07.04.2025)
75. Remittances Slowed in 2023, Expected to Grow Faster in 2024. Migration and Development Brief 40. 2024. World Bank Group. URL:

<https://documents1.worldbank.org/curated/en/099714008132436612/pdf/IDU1a9cf73b51fcad1425a1a0dd1cc8f2f3331ce.pdf> (дата звернення: 07.04.2025)

76. Giacomo Solano. A Level Playing Field for Migrant Entrepreneurs? The Legal and Policy Landscape across EU and OECD Countries. 2021. Migration Policy Group. URL: https://www.migpolgroup.com/wp-content/uploads/2021/11/Solano_IntMigr_paper-MPG-research-paper_final.pdf (дата звернення: 08.04.2025)

77. Statistics on unemployment and labour underutilization. 2024. ILOSTAT. URL: <https://ilostat.ilo.org/topics/unemployment-and-labour-underutilization/> (дата звернення: 08.04.2025)

78. Foreign-born unemployment. 2022. OECD. URL: <https://www.oecd.org/en/data/indicators/foreign-born-unemployment.html?oecdcontrol-00b22b2429-var3=2022> (дата звернення: 08.04.2025)

79. Sivakumar P., Rajan S. I. Sustainable Development Goals and Migration. 2022. Routledge & CRC Press. URL: <https://www.routledge.com/Sustainable-Development-Goals-and-Migration/Sivakumar-Rajan/p/book/9780367365400?srsId=AfmBOoppGNhzg5Dv3z6ADtvc4AIHQlw75h-1pVCKqxaNvaEwrIKE01xg> (дата звернення: 15.04.2025)

80. Річна фінансова звітність згідно з МСФЗ за 2023 рік. Звіт незалежних аудиторів. Звіт про управління. АТ «Універсал Банк». URL: <https://www.universalbank.com.ua/storage/app/uploads/public/677/269/497/6772694973c8b697021241.pdf> (дата звернення: 16.04.2025)

81. У. Садова. Соціально-економічна захищеність мігрантів: глобальні та регіональні аспекти. 2016.

82. Immigration by Country 2025. World Population Review. URL: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/immigration-by-country> (дата звернення: 17.04.2025)

83. New approaches to labour market integration of migrants and refugees. Requested by the EMPL Committee. 2024. European Parliament. URL:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2024/754232/IPOL_STU\(2024\)754232_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2024/754232/IPOL_STU(2024)754232_EN.pdf) (дата звернення: 20.04.2025)

84. Trump admin mistakenly threatens deportation of Ukrainians. 2025. The New Arab. URL: <https://www.newarab.com/news/trump-admin-mistakenly-threatens-deportation-ukrainians> (дата звернення: 21.04.2025)

85. І. П. Ольшевська, С. І. Лихолет. Міграційні процеси сучасності і українська міграційна криза: до проблеми спільного та специфічного. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/1855> (дата звернення: 22.04.2025)

ДОДАТКИ

Додаток А

Соціально-економічна захищеність людини в координатах концептуальних цілей людського розвитку

Компоненти людського розвитку	Соціально-економічна захищеність
Добробут	Ресурси і блага необхідні для життя, відтворення, людського розвитку, еволюції (удосконалення)
Розширення прав і можливостей, агентність	Можливості створення та функціонування національних осередків, шкіл, центрів збереження традицій, культури, релігійних організацій. Розширення прав іммігрантів на медичне та соціальне обслуговування
Справедливість	Рівні права у отриманні соціальних послуг, доступність до об'єктів соціальної інфраструктури, робочих місць тощо. Відсутність расової етнічної, релігійної дискримінації
Безпека	Право на тимчасовий захист, перебування на території іноземної держави на правах біженців, соціальна та економічна інтеграція, забезпечення безпечного простору для мігрантів

Взято з монографії У. Садової «Соціально-економічна захищеність мігрантів: глобальні та регіональні аспекти». Категорія безпека додана авторкою для актуалізації матеріалу на тлі нинішніх українських реалій.